

Armoedemonitor 2023

Minimahuishoudens in 2021 in Zaanstad en
armoede in relatie tot de 6 strategische opgaven

Colofon

September 2023
Onderzoek & Statistiek Gemeente Zaanstad
i.s.m. de afdeling Kennis en Strategisch advies

Resultaten zijn gebaseerd op eigen berekeningen van de gemeente Zaanstad op basis van openbare data en niet-openbare microdata van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

1 Samenvatting en conclusies

Minimahuishoudens 2021 in Zaanstad

De dalende trend in het aantal minimahuishoudens is onderbroken in de coronajaren (2020 en 2021). Het aantal minimahuishoudens is nu weer op het niveau van 2019. Daarbij kent Zaandam Oost de meeste minimahuishoudens en zijn alleenstaanden en eenoudergezinnen vaker een minimahuishouden. Het aandeel huishoudens dat langdurig (4+ jaar) een minimum inkomen heeft neemt toe. In relatie tot schulden zien we dat het risico hierop grotendeels overlapt met het aandeel minimahuishoudens per buurt. Verder zijn de meeste meldingen in het kader van vroegsignalering van schulden afkomstig van zorgverzekeraars en nemen de signalen vanuit energieleveranciers toe.

Gebruik en bereik minimaregelingen

Het gebruik van de gemeentelijke minimaregelingen, waaronder de individuele inkomenstoeslag en individuele studietoelage, ligt rond de 50-60%. Het gebruik van de bijstand is daarbij vergelijkbaar met landelijke cijfers. Het gebruik van de collectieve zorgverzekering voor minima is toegenomen en het bereik van de landelijke huur- en zorgtoelagen is hoog. Het bereik van de energietoelage in 2022 is tot 110% hoog te noemen en voor de groep tussen 110-140% veel lager. Tot slot is de deelname aan activiteiten in het kader van Meedoen Zaanstad drastisch gedaald door corona.

Kijken we naar de type huishoudens in combinatie met het gebruik van minimaregelingen dan maken de huishoudens met de laagste inkomens, een westerse migratieachtergrond, werknemers met een minimuminkomen en jongeren minder gebruik van regelingen en 50-64 jarigen en eenoudergezinnen gemiddeld meer gebruik. Het bereik is gemiddeld tot goed in Zaandam Oost en blijft achter in andere delen van Zaandam, Westerkoog, Assendelft en Westzaan.

Armoede in relatie tot de 6 strategische opgaven

Kansenongelijkheid betekent dat er onrechtvaardige verschillen bestaan waar je zelf weinig aan kan veranderen. Ten aanzien van de indicatoren voor kansenongelijkheid zien we een stapeling van indicatoren in specifieke gebieden in Zaanstad. Opgroeien in armoede is één van de voorspellers voor kansenongelijkheid. Bekend is dat de impact van armoede op kinderen over het algemeen groot is. We zien in die context dat er iets minder kinderen opgroeien in minimahuishoudens. Daarbij zien we met name een relatieve daling in Poelenburg.

Ten aanzien van de overige vijf strategische opgaven geven we hieronder kort weer hoe de armoedeproblematiek beïnvloed wordt door, of invloed heeft op, thema's die onder de opgave vallen.

Gezondheid

- Inwoners met een laag inkomen leven gemiddeld korter.
- Kwart minima maakt ook gebruik WMO voorziening.

Duurzaamheid

- Bijna 9% van de Zaanse huishoudens kampt met energiearmoede.
- Veel energiearmoede in Pelders/Hoornseveld en weinig in Assendelft Noord.
- Energiearmoede sterkst gestegen in Poelenburg en Rooswijk.

Economie

- Aandeel werkenden armen stabiel, maar risico op financiële problemen in Poelenburg groot.

Verstedelijking

- Lage inkomens zijn vaak een groot deel van hun inkomen kwijt aan woon- en energielasten.
- In wijken met veel minima is een lagere WOZ-waarde en veel corporatieverhuur.
- Nabijheid van voorzieningen overlapt niet met aandeel minima in de wijk.

Veiligheid

- Inwoners met laagste inkomens voelen zich vaker onveilig in de buurt.
- Laagste inkomensklassen zijn vaker slachtoffer van geweldsdelicten en vermogensdelicten.

Inhoud

1	Samenvatting en conclusies	3
2	Inleiding	5
2.1	Bestaanszekerheid, de bijstandsnorm, minimahuishoudens en armoede	5
2.2	Cijfers hebben betrekking op inkomensgegevens van 2021	7
2.3	Inkomenscijfers hebben alleen betrekking op de hoogte van het inkomen, niet op de uitgaven.....	7
3	Cijfers en trends minima Zaanstad	9
3.1	Dalende trend minima onderbroken in 2020, in 2021 weer op niveau 2019.....	9
3.2	Stapeling van problematiek in kwetsbare gebieden	11
3.3	Alleenstaanden en eenoudergezinnen vaker minimahuishouden.....	15
3.4	Meer minima bij 65+ers en jongeren onder de 25.....	18
3.5	Aandeel langdurig laag inkomen neemt in meeste wijken toe	19
3.6	Schulden	21
4	Gebruik en bereik minimaregelingen en uitkeringen.....	23
4.1	Toelichting op de gemeentelijke minimaregelingen	23
4.2	Gebruik van de gemeentelijke minimaregelingen	25
4.3	Bijstand en energietoeslag: wie bereiken we minder goed?	29
4.3.1	Huishoudens met de laagste inkomens verdienen extra aandacht.....	30
4.3.2	Werknemers met minimuminkomen worden minder goed bereikt	31
4.3.3	Jongeren maken minder gebruik van regelingen, 50-64 jarigen juist meer	31
4.3.4	Bereik onder minima met een westerse migratieachtergrond laag	31
4.3.5	Bereik gemiddeld tot goed in Zaandam Oost, bereik blijft achter in andere delen Zaandam, Westerkoog, Assendelft en Westzaan	32
4.3.6	Minima eenoudergezinnen maken meer dan gemiddeld gebruik van regelingen.....	32
5	Strategische opgaven en armoede	33
5.1	Kansengelijkheid	34
5.2	Gezondheid	38
5.3	Duurzaamheid	40
5.4	Economie	42
5.5	Verstedelijking	44
5.6	Veiligheid	46
6	Bijlagen.....	48

2 Inleiding

NOS Nieuws • Donderdag 17 augustus, 08:11 •
Aangepast donderdag 17 augustus, 13:13

CPB: zonder nieuwe ingrepen neemt armoede toe

NOS Nieuws • Vrijdag 30 juni, 15:59

Advies: bijstand en minimumloon moeten omhoog, 6 miljard extra per jaar nodig

Het minimumloon en de bijstand moeten omhoog, om te voorkomen dat mensen die op het sociaal minimum leven fors geld tekortkomen. Ook zouden de kinderbijslag en het kindgebonden budget moeten worden verhoogd, om armoede bij kinderen te bestrijden.

NOS Nieuws • Woensdag 7 september 2022, 20:25

#ikredhetnietmeer geeft gezicht aan groep die kopje onder dreigt te gaan

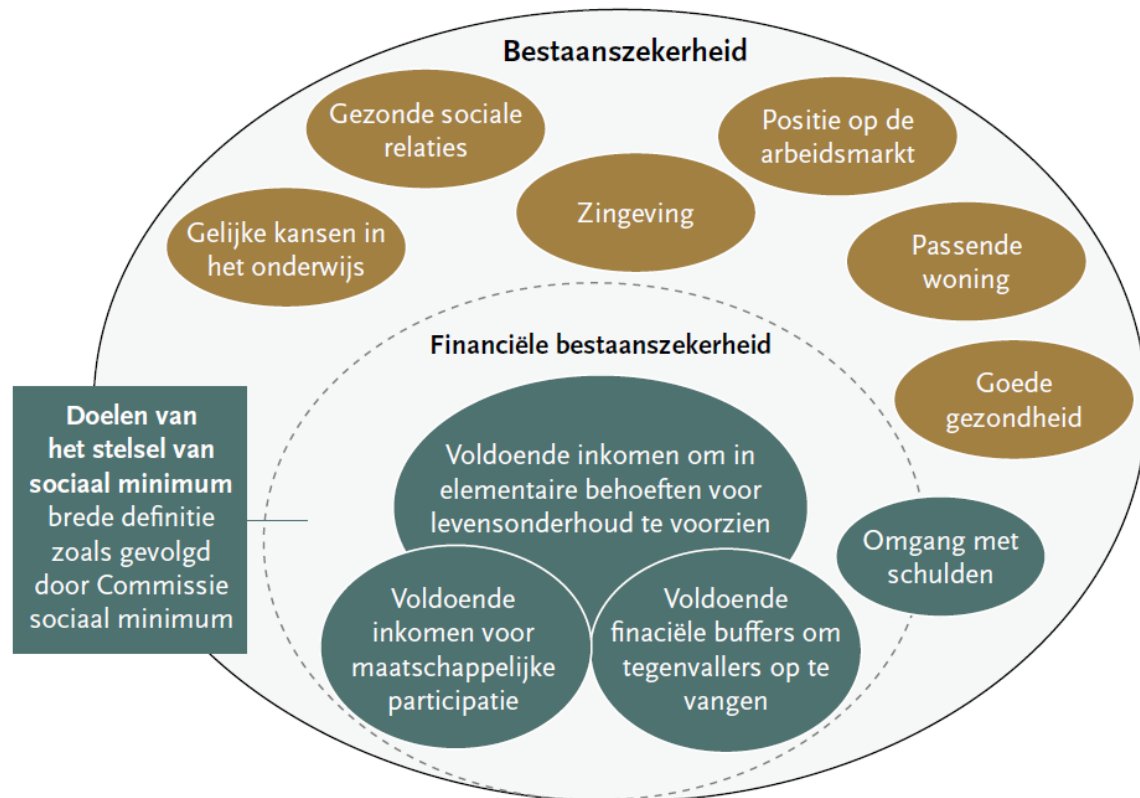
De afgelopen jaren is de aandacht voor armoede flink toegenomen. Alarmerende berichten schetsen een beeld van toegenomen vaste lasten waardoor minima maar ook mensen met een middeninkomen in de knel komen. De gestegen energielasten zijn daarvan het meest in het oog springende voorbeeld.

In deze armoedemonitor brengen we minima in Zaanstad in kaart en focussen daarbij op de kenmerken van minima in Zaanstad. We brengen in kaart hoeveel minima gebruik maken van de (gemeentelijke) ondersteunende regelingen én welke groepen daar wel recht op hebben maar er *geen* gebruik van maken. Zo geeft deze monitor ook handvatten om het beleid nog beter te richten op de groepen die (nog) niet goed bereikt worden.

We geven in deze monitor extra aandacht aan kwetsbare gebieden en gaan de 6 strategische opgaven van Zaanstad langs om in beeld te brengen hoe armoede samenhangt met kansengelijkheid, gezondheid, duurzaamheid, economie, verstedelijking en veiligheid.

2.1 Bestaanszekerheid, de bijstandsnorm, minimahuishoudens en armoede

Landelijk is een discussie gaande over of sociaal minimum en de hoogte van de bijstand wel voldoende is om van rond te komen. Deze discussie heeft er toe geleid dat (demissionair) minister van Armoede opdracht heeft gegeven om het sociaal minimum te herijken. Hiertoe is een commissie Sociaal Minimum in het leven geroepen die bestaat uit het CBS, het Nibud en het SCP. In hun rapportage 'Een zeker bestaan, naar een toekomstbestendig sociaal minimum, rapport I' uit juni 2023 geven zij aan dat het eigenlijk draait om bestaanszekerheid. Bestaanszekerheid is breder dan inkomen alleen. Hieronder is schematisch weergegeven hoe de begrippen zich tot elkaar verhouden.

Figuur 1 Bestaanszekerheid en financiële bestaanszekerheid, schematische weergave, bron: Een zeker bestaan, naar een toekomstbestendig sociaal minimum pg. 32

Het eerste deel van deze monitor richt zich specifiek op **minimumhuishoudens** in Zaanstad.

Bijstandsnorm, sociaal minimum, wettelijk bestaansminimum, beleidsmatige inkomensgrens: verschillende begrippen voor hetzelfde

Het sociaal minimum is het minimale bedrag dat mensen nodig hebben om in hun levensonderhoud te kunnen voorzien. In de praktijk bestaat de kern van het sociaal minimum uit de bijstandsuitkering en het AOW-pensioen. Het bedrag is afhankelijk van de levenssituatie (o.m. alleenstaand, samenwonend met partner, kostendelend) en leeftijd. Andere benamingen voor deze norm zijn de bijstandsnorm, het wettelijk bestaansminimum of de beleidsmatige inkomensgrens.

In 2021 golden de volgende normen, niet alle normen en uitzonderingen zijn opgenomen, daarvoor verwijzen we naar de [Normenbrief van de Rijksoverheid](#):

Tabel 1 Bijstandsnormen naar leeftijd en huishoudtype (selectie uit [Normenbrief 1 juli 2021 Rijksoverheid](#)), bewerking O&S Zaanstad

	Bijstandsnorm	110% van de bijstandsnorm
Jongeren van 18-20 jaar zonder kinderen		
Alleenstaand	€266	€293
Gehuwd en beiden 18-20 jaar	€533	€586
Jongeren van 18-20 jaar met kinderen		
Alleenstaand	€266	€293
Gehuwd en beiden 18-20 jaar	€840	€924
21 jaar tot pensioengerechtigde leeftijd		
Alleenstaande of een alleenstaande ouder	€1.079	€1.187
Gehuwden	€1.541	€1.695

Minimahuishouden

Als wordt gesproken over minima(huishoudens) heeft dat in deze monitor betrekking op huishoudens waarin minder verdiend wordt dan 110% van het sociaal minimum ofwel de bijstandsnorm. Dit

percentage van 110% wordt in Zaanstad aangehouden als grens voor de meeste minimaregelingen zoals de bijstand.

Bestaanszekerheid

Het tweede deel van de monitor richt zich op de bredere relatie tussen armoede en de 6 strategische op gaven van Zaanstad. Dit heeft meer betrekking op bestaanszekerheid en minder op specifiek alleen de sociale minima. Zo kijken we naar de relatie tussen armoede en kansen in het onderwijs, en naar de positie op de arbeidsmarkt van werkende armen. Deze thema's zien we in het plaatje hierboven in het grotere geheel van bestaanszekerheid.

Bestaanszekerheid betekent een levensstandaard die ten minste voorziet in noodzakelijke levensbehoeften (zoals voeding, kleding en onderdak) en daarbij een goede gezondheid, werk dat loont, een adequate opleiding, gezonde sociale relaties en een zinvol leven, in de wetenschap dat er voorzieningen zijn in geval van werkloosheid, schulden, ziekte, invaliditeit, overlijden van de echtgenoot, ouderdom of een ander gemis aan bestaansmiddelen¹.

Armoede

Er is veel discussie over de definitie van armoede. Vragen over welke leefsituatie als armoede moet worden aangemerkt en welke mensen nu daadwerkelijk arm zijn, laten zich niet eenduidig beantwoorden. De opvattingen, of ze nu afkomstig zijn van wetenschappers, maatschappelijke hulpverleners, politici, beleidsmakers of een willekeurige burger, zijn hierover verdeeld. De in Nederland gebruikte armoededefinities proberen allemaal vorm te geven aan een minimaal noodzakelijk geacht pakket van levensbehoeften.

De in Nederland meest gebruikte criteria om inkomensarmoede af te bakenen zijn de lage-inkomensgrens van het CBS, de beleidsmatige inkomensgrens, de Europese armoedegrens, en de budgetgrens van het Sociaal en Cultureel Planbureau.

De inzichten over wat precies onder armoede verstaan moet worden, lopen sterk uiteen. We proberen daarom te vermijden om te spreken van arme huishoudens of huishoudens die in armoede leven. Op sommige plekken echter worden bronnen gebruikt waarin de relatie wordt gelegd tussen bijvoorbeeld armoede en gezondheid. In die gevallen gebruiken we de in de originele bron gebruikte terminologie.

2.2 Cijfers hebben betrekking op inkomensgegevens van 2021

De inkomensgegevens worden door de belastingdienst geleverd aan het CBS voor analyses. Deze inkomenscijfers lopen altijd 2 jaar achter. In 2023 zijn de inkomenscijfers van 2021 bekend gemaakt. In de tekst en context wordt indien mogelijk wel een verwijzing gemaakt naar meer actuele gegevens of kennis.

Van bijna alle personen en huishoudens is het inkomen bekend. Echter is van een klein deel, ongeveer 2%, niet bekend wat het inkomen is. Dit gaat bijvoorbeeld om studenten en personen die in de gevangenis zitten. De getoonde percentages in deze monitor hebben alleen betrekking op de inwoners waarvan het inkomen bekend is.

2.3 Inkomenscijfers hebben alleen betrekking op de hoogte van het inkomen, niet op de uitgaven

Een kanttekening is dat we cijfers hebben over het *inkomen* van Zaanse huishoudens. Maar we kunnen dit inkomen niet afzetten tegen de uitgaven van huishoudens. We zien dus niet hoe mensen uitkomen na de vaste lasten en noodzakelijke uitgaven. Ook kunnen we niet zien waar mensen op besparen, welke zaken zij laten of welke tekorten zij eventueel aanvullen met spaargeld of leningen. Dit vermelden we omdat er in de media en uitgekomen rapporten wordt gesproken over een groeiende aantal huishoudens dat moeite heeft met rondkomen, maar dat dit niet altijd terug te zien is in de cijfers die we verzamelen.

¹ 'Een zeker bestaan, naar een toekomstbestendig sociaal minimum, rapport I', commissie Sociaal minimum, juni 2023

Stijgende uitgaven maakt rondkomen voor huishoudens lastiger

Als gemeente hebben we (in samenwerking met het CBS) inzicht in de inkomens van onze inwoners. We hebben geen inzicht in de hoogte van de vaste lasten en noodzakelijke uitgaven die inwoners moeten doen (eten, vervoerskosten, kleding, aanvullende zorg en tandartskosten ect.). We kunnen in de armoedemonitor geen uitspraak doen over het effect dat de stijging van de (vaste) lasten heeft op de ontwikkeling van armoede in Zaanstad. De hoogte van de uitgaven bepalen naast de hoogte van het inkomen hoe goed inwoners kunnen rondkomen en of zij bijvoorbeeld kunnen sparen. Voor ontwikkelingen aan de uitgavekant zijn we afhankelijk van prognoses en inschattingen gemaakt door onder andere het Nibud. We houden de ontwikkelingen en rapportages op dit gebied nauwlettend in de gaten. Hieronder een korte weergave van belangrijke rapporten die in het laatste jaar over rondkomen zijn uitgekomen.

Eens in de drie jaar doet het Nibud onderzoek naar hoe Nederlanders met hun geld omgaan. In 2022 kwam het rapport 'Rondkomen en betalingsproblemen' uit. "Het algemene beeld dat uit dit onderzoek naar voren komt is dat in 2022 veel Nederlandse huishoudens gebukt gaan onder de hoge vaste lasten en stijgende uitgaven. Niet alleen mensen met een uitkering of laag inkomen hebben moeite met rondkomen, ook hogere inkomens moeten beter op hun uitgaven letten om rond te kunnen komen. Een substantiële groep mensen heeft het afgelopen jaar ook te maken gehad met een of meer betalingsproblemen."² De respondenten in dit onderzoek geven aan dat de belangrijkste reden voor hun financiële kwetsbaarheid de stijging van de vaste lasten en andere uitgaven. "De geregistreerde cijfers over betalingsproblemen en schulden in 2022 bij diverse instanties laten nog geen eenduidig beeld zien. Aan de ene kant lijkt het aandeel mensen bij wie gas en elektriciteit zijn afgesloten of bij wie beslag is gelegd op het loon, nog niet toe te nemen. Dat betekent echter niet dat er niets aan de hand is.

Zo zien voedselbanken het aantal gebruikers stijgen, nemen de betalingsregelingen bij energiemaatschappijen toe en is er bij incassobureaus een toename van het aantal mensen met een achterstand op het betalen van de premie voor de zorgverzekering."

Dit rapport geeft aan dat er tekenen zijn dat mensen moeilijker rondkomen van hun inkomen en we mogelijk meer en nieuwe groepen gaan treffen die hulp nodig hebben bij financiële problemen. Ook in de media zien we vaak berichtgeving over mensen die in de problemen komen door hoge(re) uitgaven en besparen door bijvoorbeeld de verwarming uit te laten of tandartsbezoek uit te stellen. In november 2022 vermeldde de NOS dat "10 procent van de Nederlanders al twee jaar of langer niet naar de tandarts is geweest. Volgens mensenrechtenorganisatie Dokters van de Wereld slaan 1,5 miljoen Nederlanders de tandarts over om kosten te vermijden."³

Deze ontwikkelingen op het gebied van rondkomen hebben ook de aandacht van de rijksoverheid. De Commissie sociaal minimum (leden o.a. van NIBUD, SCP en CBS) deed in opdracht van minister Carola Schouten onderzoek naar in hoeverre het huidige Wettelijk Sociaal Minimum toereikend is om rond te komen. De commissie trekt zorgelijke conclusies. "Hoewel de regering voor 2023 extra geld heeft uitgetrokken om huishoudens met een lager inkomen te helpen, krijgen huishoudens met een inkomen rond het sociaal minimum bij ongewijzigd beleid te maken met oplopende tekorten. Hoeveel huishoudens tekort gaan komen, is lastig te vatten in één getal, omdat het tekort onder meer afhangt van de huishoudsamenstelling en de gemeente waar iemand woont. In een realistisch scenario komen alleenstaanden en stellen zonder kinderen bijna 100 tot 200 euro per maand tekort. Een paar met één of meerdere kinderen kan te maken krijgen met een tekort van circa 200 tot bijna 500 euro per maand."⁴

² [Rapport Rondkomen en betalingsproblemen \(2022\) - Nibud](#)

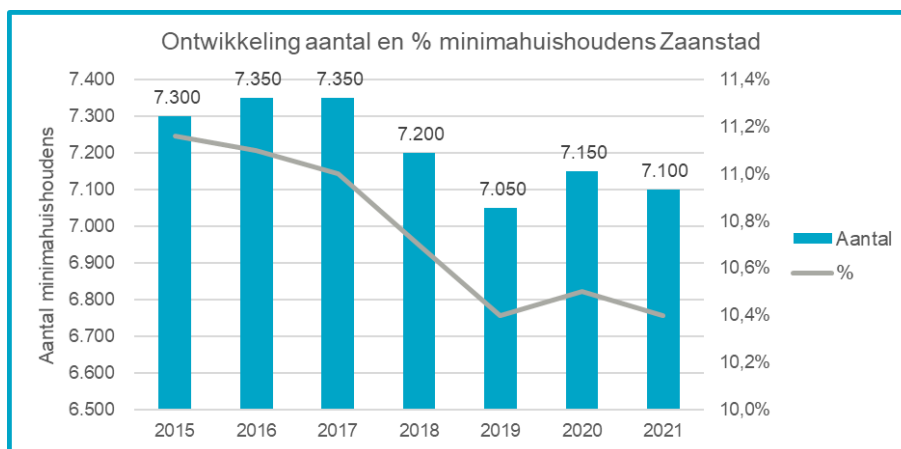
³ [Tandartsen zien dat mensen wegblijven vanwege geldproblemen \(nos.nl\)](#)

⁴ [Advies: bijstand en minimumloon moeten omhoog, 6 miljard extra per jaar nodig \(nos.nl\)](#)

3 Cijfers en trends minima Zaanstad

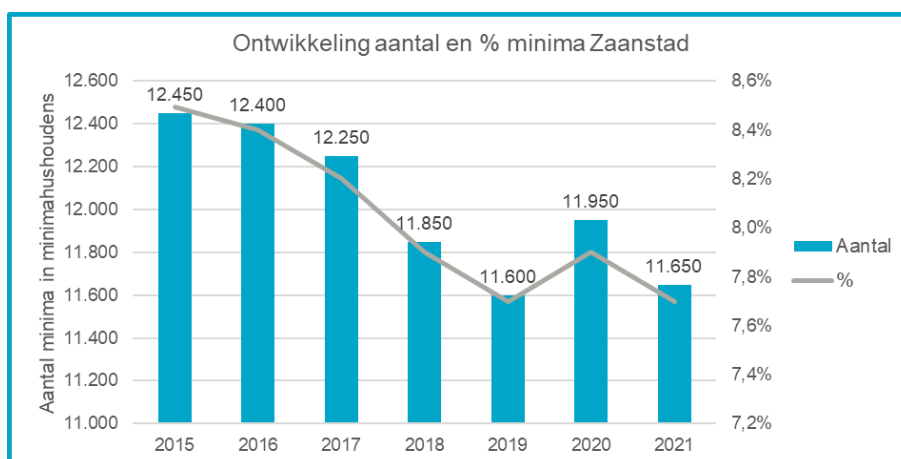
3.1 Dalende trend minima onderbroken in 2020, in 2021 weer op niveau 2019

In de afgelopen jaren zagen we tot 2019 een dalende trend in de percentages minimahuishoudens in Zaanstad. Als wordt gesproken over minima(huishoudens) gaat het om huishoudens waarin minder verdiend wordt dan 110% van de bijstandsnorm (zie Tabel 1 voor bijstandsnormen). In 2020 zien we een toename in percentage en aantallen minimahuishoudens, in 2021 zijn we weer ongeveer terug op het niveau van 2019. In 2021 zijn er **7.100 minimahuishoudens** in Zaanstad. Dat is **10,4%** van alle huishoudens in Zaanstad. 2020 is het jaar waarin de coronacrisis startte, dit zorgde voor grote financiële onzekerheid en is een mogelijke verklaring voor de kleine toename van het aantal minimahuishoudens.

Figuur 2: bron: CBS, bewerking O&S Zaanstad

Als we kijken naar het aantal minima-inwoners zien we dezelfde trend. Tot 2019 een daling, dan in 2020 een toename en in 2021 weer een afname tot ongeveer het niveau van 2019. In 2021 heeft 7,7% van de inwoners een inkomen tot 110% van de bijstandsnorm, dit gaat om 11.650 inwoners. Omdat het grootste deel van de minimahuishoudens een eenpersoonshuishouden is, is een groter deel van de huishoudens dan van de inwoners een minima.

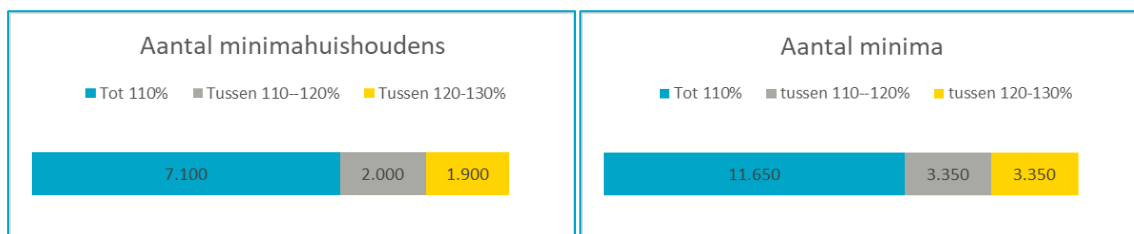

Figuur 3 bron: CBS, bewerking O&S Zaanstad

In onderstaande figuren laten we ook zien hoeveel minima er in Zaanstad wonen met een inkomen tot 120% en 130% van de bijstandsnorm. Zoals eerder aangegeven is 110% de grens die Zaanstad hanteert voor de bijstand en meeste andere minimaregelingen. Omdat voor sommige doeleinden de aantallen tussen 110-120% of tussen 110-130% relevant zijn voor specifieke (eenmalige)

ondersteuningsmaatregelen zoals de ZaansePas of de energietoeslag worden deze groepen hieronder ook weergegeven.

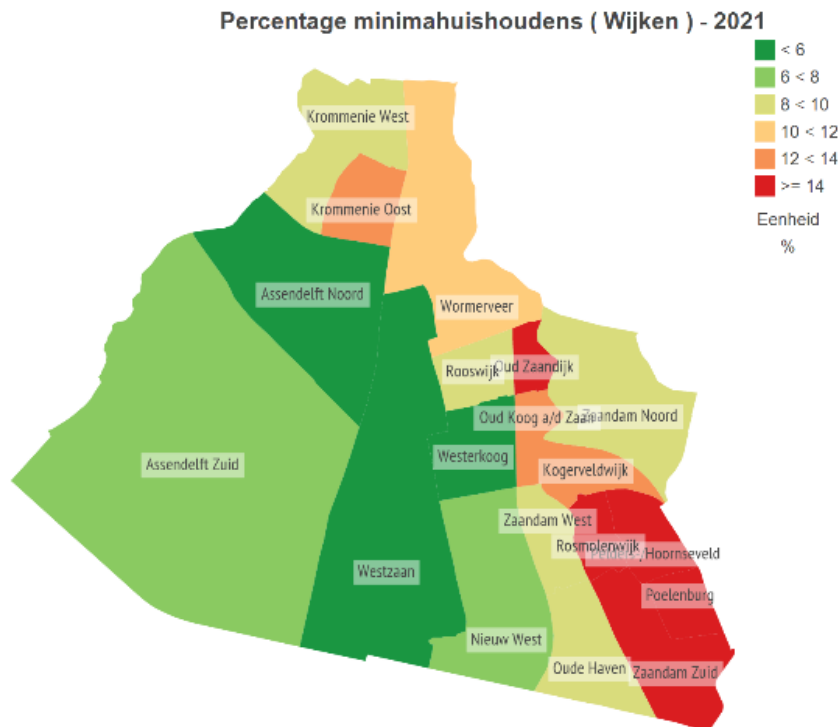
Hier zien we opnieuw dat 7.100 huishoudens in Zaanstad in 2021 een inkomen heeft tot 110% van het sociaal minimum. Ongeveer 2.000 huishoudens zitten tussen de 110-120% en ongeveer een zelfde aantal zit tussen de 120-130%. Als we dit bekijken naar aantallen inwoners zien we 11.650 inwoners tot 110%, 3.350 tussen 110-120% en een 3.350 tussen de 120-130%. Deze aantallen zijn niet heel anders dan de cijfers over 2019.

Figuur 4a/b bron: CBS, bewerking O&S Zaanstad

3.2 Stapeling van problematiek in kwetsbare gebieden

Als we de minimahuishoudens per wijk bekijken zien we grote verschillen. In Zaanstad is 10,4% van de huishoudens een minimahuishouden, maar in Poelenburg en Pelders/Hoornseveld ligt dat percentage boven de 18% en Assendelft en Westzaan onder de 6%. In de wijken in Zaandam Oost wonen, samen met Oud Zaandijk, de meeste minimahuishoudens. Ook in Krommenie Oost en Oud Koog a/d Zaan is het % minimahuishoudens iets bovengemiddeld (zie bijlage voor % per wijk).

Figuur 5 Percentage minimahuishoudens per wijk, bron: CBS

Landelijk en lokaal zien we dat een aantal van de meest kwetsbare wijken steeds verder achterop raakt. In deze gebieden is sprake van een hardnekkige problematiek en staat de leefbaarheid structureel onder druk⁵. Uit onderzoek blijkt dat een aantal gebieden in Nederlandse steden te maken heeft met een concentratie en stapeling van problemen op het gebied van onderwijs, werkloosheid, armoede (inkomen en schulden), gezondheid, de kwaliteit van de woon- en leefomgeving, veiligheid en georganiseerde en ondermijnende criminaliteit. Veelal gaat het hierbij om dezelfde gebieden waar ook de leefbaarheid structureel onder druk staat⁶.

In het onderzoek 'Perspectief bieden' van het Verwey-Jonker Instituut constateren de onderzoekers dat in kwetsbare gebieden mensen wonen die bovengemiddeld kampen met armoede, schulden, gezondheidsproblemen, overlast, schrale woonomstandigheden en gevoelens van onveiligheid. Jongeren die in deze kwetsbare gebieden opgroeien hebben een grotere kans op een lager schoolniveau, op voortijdig schoolverlaten, een lager betaalde baan en het vertonen van normoverschrijdend gedrag. Dit gaat samen met een afbrokkelend vertrouwen in de overheid, mede uit teleurstelling over overheidsbeleid dat voor hun situatie onvoldoende is gebleken. Burgers keren zich af van de instituties, aldus de onderzoekers⁷.

Uit de onderzoeken blijkt dat er reden tot zorg is over een groeiende kansenongelijkheid. Onderzoek van de Erasmus universiteit toont aan dat geboren worden in een kwetsbare wijk een negatieve

⁵ Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties: [Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid | Home | Volkshuisvesting Nederland](#)

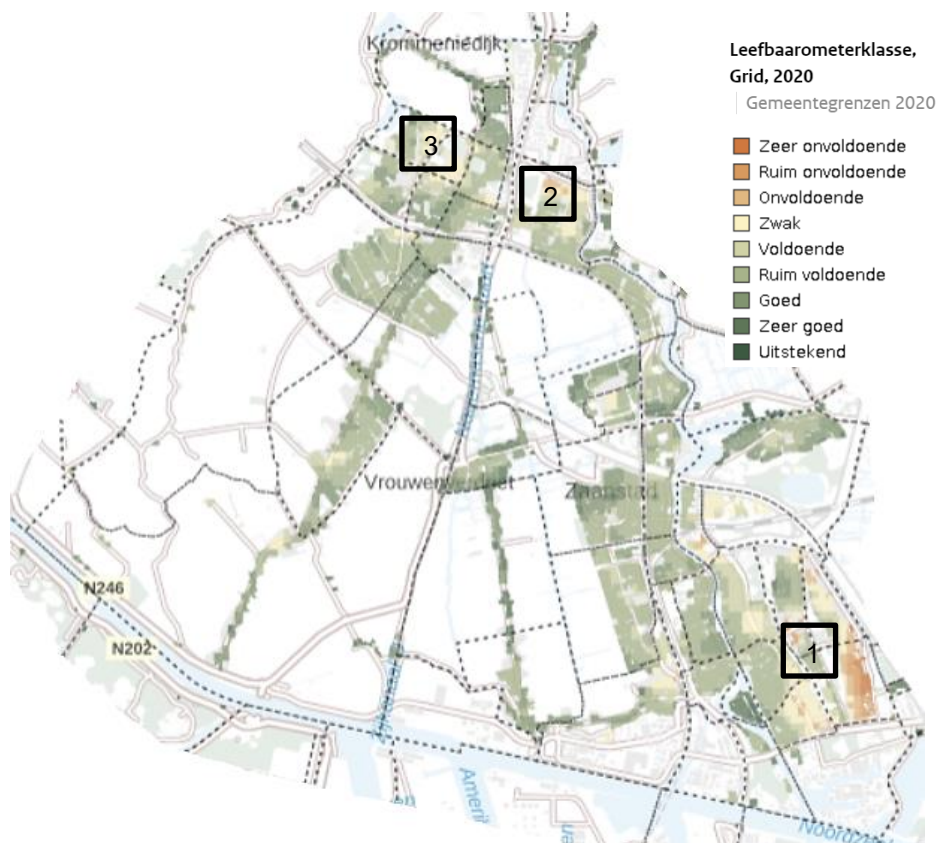
⁶ Kamerstukken II, 2021/2022, 30 995, nr. 880, d.d. 14 april 2022. Atlas.Research en In.Fact.Research, Leefbaarheid in Nederland 2020; een analyse op basis van de Leefbaarometer 3.0.

⁷ Onder andere Verwey-Jonker Instituut (2021), Perspectief bieden. Bouwstenen voor de gebiedsgerichte aanpak van leefbaarheid en veiligheid in kwetsbare gebieden.

invloed heeft op de rest van je leven. 'Kinderen die opgroeien in een kansarme woonwijk verdienen in de toekomst minder dan kinderen uit vergelijkbare inkomensgroepen die in betere woonwijken wonen', luidt een conclusie uit het onderzoek⁸.

In Zaanstad constateren we ook dat specifieke gebieden het zwaar hebben. Het gebied Zaandam Oost neemt deel aan het Nationaal programma Leefbaarheid en Veiligheid. In de rest van Zaanstad zien we buurten of soms zelfs een paar straten (in een verder welvarende buurt) die het moeilijk hebben. Dit sluit aan bij het feit dat de gemeente inzet op opgave- en gebiedsgericht werken.

Als we kijken naar de Leefbaarometer, waarbij op zeer laag schaalniveau de leefbaarheid in kaart wordt gebracht, zien we ook de slechter dan gemiddelde leefbaarheid terug in grote delen van Zaandam Oost (1), Wormerveer Noord (2) en de Rosariumbuurt (3). We zien dat grote delen van de buurten Poelenburg en Peldersveld vanaf 2012 tot 2020 (meest recente cijfers) structureel onvoldoende scores, hetzelfde geldt voor de Schrijversbuurt in Wormerveer Noord.

Figuur 6 Leefbaarheid op gridniveau Zaanstad 2020, Bron: [Leefbaarometer](#)

Met behulp van de CBS cijfers kunnen we tot op buurtniveau kijken welk deel van de inwoners behoort tot een minimahuishouden. We zien daarin grotendeels hetzelfde beeld als op wijkniveau, zo zien we in de 5 wijken van Zaandam Oost en in Oud Zaanse Oost hoge percentages minima. Maar een aantal buurten in (relatief) gemiddelde wijken springt er negatief uit. Zo in de Spoorbuurt in Zaandam West 1 op de 6 huishoudens een minimahuishouden. De Rosariumbuurt in Krommenie Oost laat van alle buurten in Zaanstad de hoogste % minima zien, met name op huishoudniveau. Bijna 1 op 4 huishoudens is hier een minimahuishouden. Qua aantallen minima zien een duidelijke concentratie minima in Zaandam Oost, maar ook in Wormerveer Noord wonen veel minima.

We weten uit de praktijk dat problemen zich vaak op een nog lager schaalniveau concentreren dan op buurtniveau. Vaak zijn een aantal straten of flats in een buurt aan te wijzen waar veel minima wonen.

⁸ Erasmus University Rotterdam (2020), Een ongelijke verdeling van kansen

Tabel 2 Percentage en aantallen minima en minimahuishoudens per buurt, bron: CBS

Wijk	Buurt	% minima	Aantal minima	% minima-huishoudens	Aantal minima-huishoudens
Zaanstad totaal		7,7	11.650	10,4	7.100
Zaandam Zuid		11,3	1.450	14,1	850
	Achtersluispolder	*	*	*	*
	Bomenbuurt	13,4	850	16,2	450
	Burgemeestersbuurt	9,3	600	12,3	400
Poelenburg		16,2	1.350	18,8	600
	Poelenburg	16,2	1.350	18,8	600
Peldersveld		14,5	1.550	18,7	900
	Peldersveld	14,4	800	18,8	450
	Hoornseveld	14,6	750	18,8	450
Rosmolenwijk		11,9	900	13,8	550
	Rosmolenbuurt	11,9	900	13,8	550
Kogerveldwijk		11,0	500	13,1	300
	Kogerveld	9,3	300	11,5	150
	Boerejonkerbuurt	14,8	200	16,7	100
Zaandam Noord		5,2	350	7,9	250
	Kalf	5,4	300	8,0	200
	Kalverpolder	1,4	*	3,1	*
Oude Haven		6,0	300	8,6	200
	Havenbuurt	4,9	50	7,3	50
	Zuiderhout	*	*	*	*
	Het Eiland	3,1	50	4,7	
	Russische buurt	8,0	200	10,4	150
Zaandam West		6,6	500	8,9	350
	Oud West	7,9	300	10,1	200
	Spoorbuurt	12,7	100	16,0	50
	Schilders-/Waddenbuurt	3,0	100	4,2	50
Nieuw West		4,2	550	6,5	350
	Westerspoor	6,2	250	8,9	200
	Westerwatering	3,2	300	5,3	200
Oud Koog a/d Zaan		8,2	400	11,6	250
	Oud Koog	8,2	400	11,6	250
Westerkoog		3,0	200	4,5	150
	Westerkoog	3,0	200	4,5	150
Oud Zaandijk		11,0	350	16,9	250
	Oud Zaandijk	11,0	350	16,9	250
Rooswijk		7,3	400	9,1	200
	Rooswijk	11,8	300	12,8	150
	Rooswijk Noord	3,6	100	5,4	50

Tabel gaat verder op de volgende pagina

Wijk	Buurt	% minima	Aantal minima	% minima-huishoudens	Aantal minima-huishoudens
Wormerveer		8,5	1.000	11,0	650
	Wormerveer Zuid	6,0	200	8,4	150
	Guisveld	*	*	*	*
	Wormerveer Noord	10,3	750	12,8	450
	Karnemelksepolder	*	*	*	*
	Westknollendam	5,5	50	10,5	*
	Industriebuurt	1,9	*	*	*
Krommenie Oost		8,9	700	12,6	500
	Zuiderhoofdbuurt	4,0	100	7,0	50
	Noorderhoofdbuurt	10,7	200	13,6	150
	Snuiverbuurt	6,4	150	9,3	100
	Rosariumbuurt	19,0	250	22,9	150
Krommenie West		6,2	550	7,9	300
	Zuiderham	7,8	250	10,1	150
	Noorderham	9,5	300	10,4	150
	Krommeniedijk	1,0	*	2,5	*
	Willis	0,7	*	1,2	*
Assendelft Zuid		3,7	300	5,7	200
	De Zuid	2,6	50	4,4	50
	Centrum	3,9	250	5,9	150
	Westerpolder	8,0	*	*	*
Assendelft Noord		2,5	400	3,6	200
	Waterrijk	2,2	100	3,0	50
	Langeheit	3,5	50	5,8	50
	Parkrijk	2,5	250	3,7	100
Westzaan		3,2	150	5,4	100
	Westzanerpolder	*	*	*	*
	Westzaan Zuid	2,1	50	4,2	50
	J.J. Allanbuurt	1,5	*	3,6	*
	Westzaan Noord	4,5	100	7,3	100
	Middel	*	*	*	*

* percentage of aantal te klein om te mogen rapporteren

Bron: CBS, bewerking O&S Zaanstad. Aantallen afgerond op 50-tallen.

3.3 Alleenstaanden en eenoudergezinnen vaker minimahuishouden

In tabel 3 is te zien welk deel van de eenpersoonshuishoudens, paren met of zonder kinderen en eenoudergezinnen een minimahuishouden is. In totaal is 10,4% van de huishoudens in Zaanstad een minimahuishouden. Van de eenpersoonshuishoudens (alleenstaanden) is 1 op de 5 een minimahuishouden. Ook bij eenoudergezinnen zien we relatief veel minimahuishoudens: 1 op de 6 eenoudergezinnen is een minimahuishouden. Bij de andere huishoudvormen zien we juist minder minimahuishoudens. Landelijk is beeld vergelijkbaar.

Tabel 3 Percentage minimahuishouden per type huishouden. Bron CBS, bewerking O&S Zaanstad

	Totaal	eenpersoons- huishouden	paar zonder kinderen	paar met kinderen	eenouder- gezin	overig huishouden
Zaanstad totaal	10,4%	19,1%	4,4%	3,0%	16,7%	7,1%

In tabel 4 zien we hetzelfde beeld. Van de minimahuishoudens is bijna 2/3^e een eenpersoonshuishouden. Terwijl 35% van de Zaanse huishoudens een eenpersoonshuishouden is, is van de minimahuishoudens 65% een eenpersoonshuishouden. Ook hier zien we de oververtegenwoordiging van de eenoudergezinnen. In aantallen minimahuishoudens zijn ook de eenpersoonshuishoudens en de eenoudergezinnen het grootst. Bij paren met of zonder kinderen zien we juist relatief en in absolute aantallen minder minimahuishoudens.

Tabel 4 Verdeling huishoudtypen binnen de groep minimahuishoudens, Bron CBS, bewerking O&S Zaanstad

	% in Zaanstad	% van de minima- huishoudens	Aantal minima- huishoudens
Eenpersoon- huishouden	35%	65%	4.600
Paar zonder kinderen	26%	11%	800
Paar met kinderen	27%	8%	550
Eenoudergezin	10%	15%	1.100
Overig huishouden	2%	1%	100
Zaanstad	100%	100%	7.150*

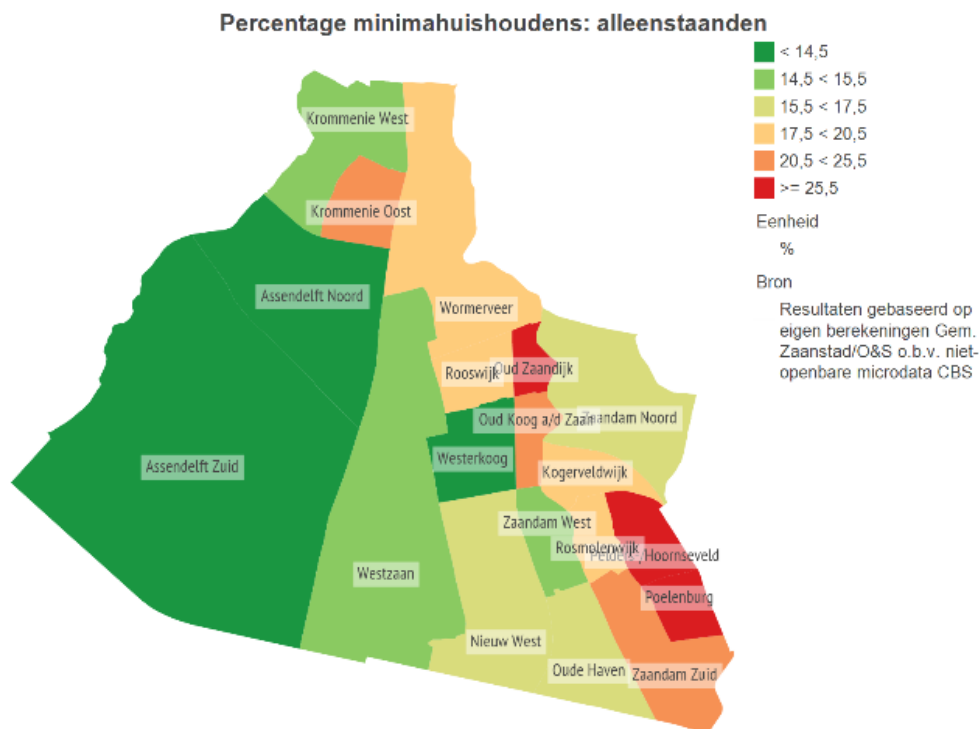
* verschil door afronding

Meeste minima zijn alleenstaanden

Van alle alleenstaanden in Zaanstad heeft 19,1% een minimuminkomen en van alle minimahuishoudens is 2/3^e een eenpersoonshuishouden. Van de 7.100 minimahuishoudens zijn 4.600 eenpersoonshuishoudens. Dit is dus verreweg de grootste groep minima in Zaanstad. Ook landelijk blijkt dat alleenstaande tot de AOW-leeftijd het grootste risico op armoede lopen⁹.

We zien, net als in de vorige Armoedemonitor, dat het bij eenpersoonshuishoudens vaker dan je zou verwachten oudere vrouwen betreft. We zien in Zaanstad grote verschillen wat betreft minima huishoudtypes in wijken. Zo zien we in Oud Zaandijk en Pelders/Hoornseveld dat ruim 30% van de alleenstaanden tot een minimahuishouden behoort.

⁹ Bron: [Risico op armoede bij huishoudens - Armoede en sociale uitsluiting 2021 | CBS](#)

Figuur 7 Aandeel minima onder eenpersoonshuishoudens per wijk, bron: CBS

Paren zonder kinderen

Van de paren zonder kinderen behoort 4,4% tot een minimahuishouden. Hier zijn de inkomsten dus over het algemeen hoger dan bij alleenstaanden. Hoewel de uitgaven ook hoger zijn dan bij alleenstaanden kunnen deze wel verdeeld worden, waardoor paren zonder kinderen minder risico lopen op armoede. We zien echter bij de berekeningen van het Nibud dat ook als de kosten verdeeld kunnen worden de bestedingsruimte beperkt is omdat de hogere bijstandsnorm deze kosten niet volledig compenseert.

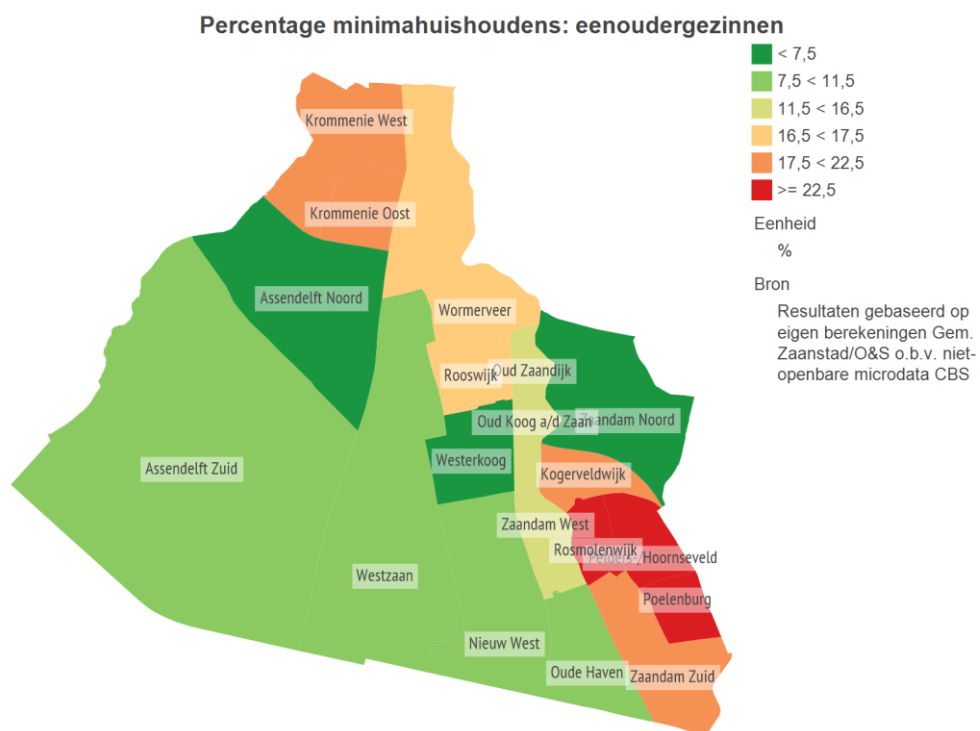
Paren met kinderen

Van de paren met kinderen behoort 3% tot een minimahuishouden. Uit onderstaande berekeningen van het Nibud blijkt dat paren met kinderen maar minimale vrije bestedingsruimte hebben. Met name gezinnen met oudere kinderen hebben hoge kosten waardoor minimahuishoudens maar net rondkomen (als zij gebruikmaken van alle regelingen die er zijn).

Eenoudergezinnen

Opgroeien in een eenoudergezin is een van de voorspellende factoren voor kansenongelijkheid. Kinderen die opgroeien in een gezin met één ouder lopen een groter risico op het ervaren van kansenongelijkheid tijdens het opgroeien en in hun verdere leven. Eenoudergezinnen hebben vaker last van armoede, zoals terug te zien in onze cijfers, en krijgen dus vaker te maken een stapeling van problematiek in het gezin. Van de eenoudergezinnen in Zaanstad behoort 16,7% tot een minimahuishouden.

In Zaandam Oost en dan met name in Poelenburg heeft een opvallend groot deel van de eenoudergezinnen een laag inkomen. Meer dan 30% van de eenoudergezinnen in Poelenburg is een minimahuishouden. Ook in Rosmolenwijk (23,2%), Pelders/Hoornseveld (22,8%), Kogerveldwijk (21,8%) en Zaandam Zuid (21,7%) is het aandeel minima onder eenoudergezinnen hoger dan in Zaanstad gemiddeld (16,7%). In de bijlagen zijn alle gegevens ten aanzien van de minima onder verschillende huishoudtypen per wijk terug te vinden.

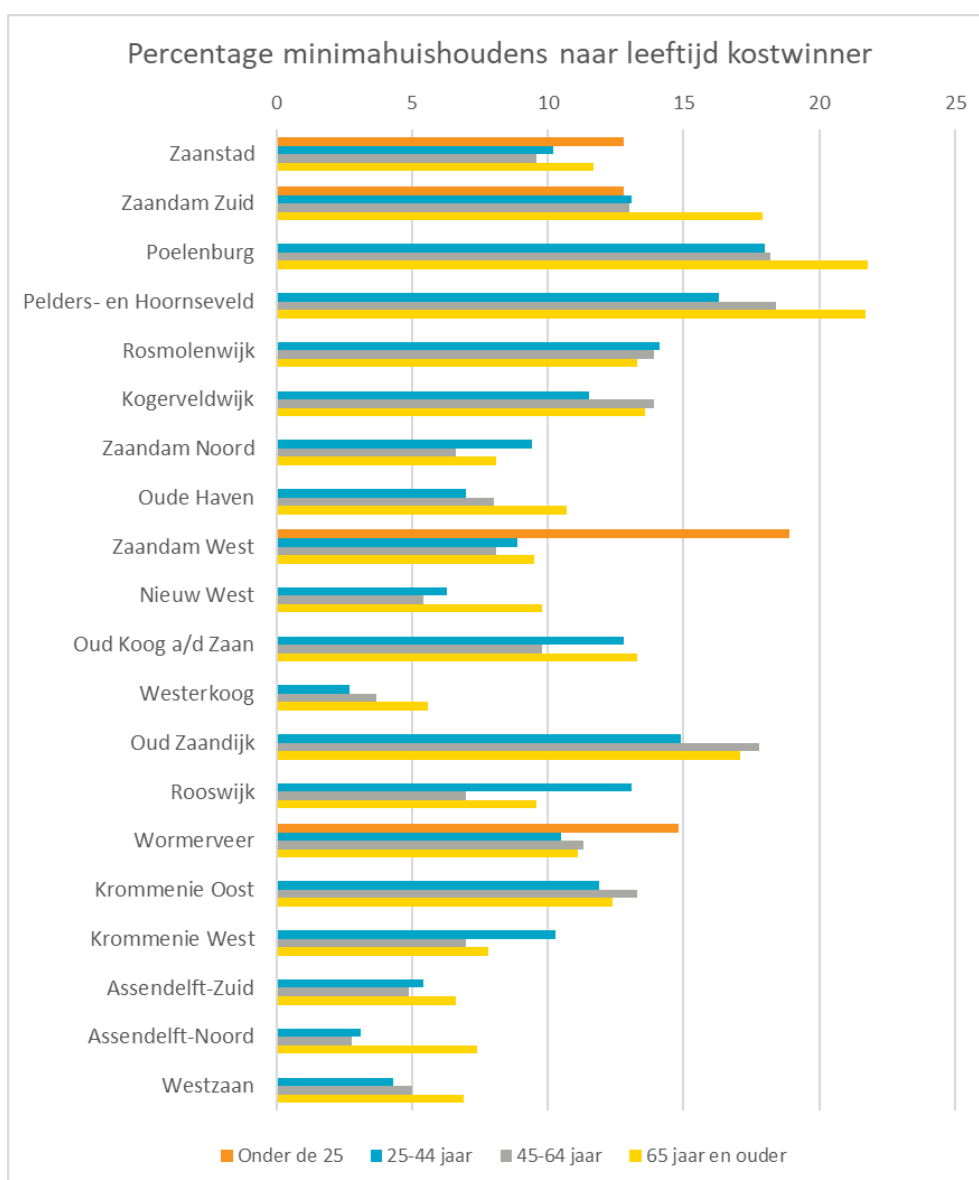

Figuur 8 Aandeel minima onder eenoudergezinnen per wijk, bron: CBS

3.4 Meer minima bij 65+ers en jongeren onder de 25

Als we de minimahuishoudens uitsplitsen naar de leeftijd van de (hoofd)kostwinner krijgen we meer inzicht in welke levensfase de minima het sterkst vertegenwoordigd zijn. Zo zien we in Zaanstad dat huishoudens met een kostwinner onder de 25 13,8% een minimahuishouden is. Ook onder 65+ers is het aandeel minimahuishoudens iets hoger dan gemiddeld (11,7% tov 10,4% bij alle huishoudens).

Ook hier zien we verschillen tussen de wijken van Zaanstad. In de meeste wijken zien we de concentratie van minimahuishoudens bij de 65+ers. Hoewel het om kleine (absolute) aantallen gaat zien we in Zaandam West en Wormerveer dat een aanzienlijk deel van huishoudens met een kostwinner onder de 25 een minimumhuishouden is (resp. 19% en 15%). In Rosmolenwijk, Zaandam Noord, Rooswijk en Krommenie West zien we juist bij groep 25-44 jaar bovengemiddeld veel minimahuishoudens. In Oud Zaanwijk zijn de meeste minimahuishoudens te vinden onder de groep 45-64 jaar. Voor de meeste wijken is de groep 'leeftijd kostwinner onder de 25 jaar' te klein om % minima weer te mogen geven.

Figuur 9 Percentage minimahuishoudens naar leeftijd kostwinner, bron: CBS

3.5 Aandeel langdurig laag inkomen neemt in meeste wijken toe

Zoals we kunnen lezen in de context over armoede en gezondheid in hoofdstuk 5.2 hebben inwoners met een slechte gezondheid een grotere kans om langdurig in armoede te vervallen. Andersom vergroot langdurige armoede ook de kans op een slechtere gezondheid. In deze paragraaf kijken we naar de cijfers van langdurige armoede in Zaanstad. Landelijk en in Zaanstad heeft ongeveer 60% van de minimahuishoudens langdurig een laag inkomen. Voor Zaanstad totaal betekent dit dat 3.880 van 7.100 minimahuishoudens langdurig een minimuminkomen heeft. Wel zien we verschillen tussen wijken. Zo zien we dat een groter deel van de minimahuishoudens in Poelenburg, Pelders/Hoorneveld, Rosmolenwijk en Krommenie langdurig een laag inkomen heeft. In de wijken Oude Haven, Zaandam West, Oud Koog a/d Zaan, Assendelft en Westzaan hebben minder huishoudens langdurig een laag inkomen.

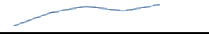
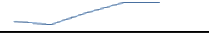
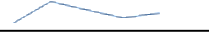
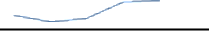

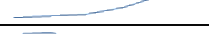
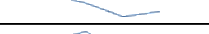

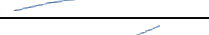

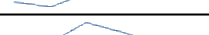

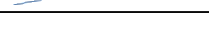
Tabel 5 Langdurig minimuminkomen per wijk, Bron: CBS

	Totaal % minima-huishoudens	% langdurig (4 jaar of langer)	% langdurig tov totaal	Aantal minima-huishoudens langdurig
Zaanstad totaal	10,4	6	58%	3.880
Zaandam Zuid	14,1	8,2	58%	450
Poelenburg	18,8	11,9	63%	370
Pelders/Hoorneveld	18,7	11,9	64%	520
Rosmolenwijk	13,8	8,4	61%	300
Kogerveldwijk	13,1	7,5	57%	150
Zaandam Noord	7,9	4,7	59%	140
Oude Haven	8,6	4,4	51%	90
Zaandam West	8,9	4,1	46%	140
Nieuw West	6,5	3,7	57%	190
Oud Koog a/d Zaan	11,6	6,2	53%	130
Westerkoog	4,5	2,6	58%	70
Oud Zaandijk	16,9	10	59%	140
Rooswijk	9,1	5	55%	110
Wormerveer	11	6,1	55%	340
Krommenie Oost	12,6	8,3	66%	310
Krommenie West	7,9	4,9	62%	190
Assendelft Zuid	5,7	3,1	54%	100
Assendelft Noord	3,6	1,5	42%	80
Westzaan	5,4	2,8	52%	60

Als we naar de ontwikkelingen van de afgelopen 5 jaar kijken vallen een aantal zaken op. Het deel van de minima dat langdurig in armoede leeft neemt toe van 53% in 2017 naar 58% in 2021. Ook hierin zien we verschillen tussen de wijken. Waar in Oud Koog a/d Zaan de langdurige armoede afneemt zien we in de meeste wijken een (lichte) stijging van het aandeel langdurige armen.

Dat het aandeel dat langdurig een laag inkomen heeft in de meeste wijken toeneemt is, gezien de impact van langdurige laag inkomen op allerlei andere leefgebieden (gezondheid, veiligheid), alarmerend.

Tabel 6 Trend langdurig miniminkomen per wijk, bron: CBS

	2017	2018	2019	2020	2021	Trendlijn per wijk
Zaanstad totaal	53%	55%	57%	57%	58%	
Zaandam Zuid	53%	59%	61%	60%	58%	
Poelenburg	53%	59%	63%	61%	63%	
Peldersveld	57%	61%	63%	61%	64%	
Rosmolenwijk	55%	54%	57%	61%	61%	
Kogerveldwijk	55%	60%	58%	56%	57%	
Zaandam Noord	54%	51%	53%	58%	59%	
Oude Haven	46%	54%	56%	51%	51%	
Zaandam West	43%	43%	43%	49%	46%	
Nieuw West	48%	48%	49%	52%	57%	
Oud Koog a/d Zaan	58%	58%	56%	52%	53%	
Westerkoog	55%	60%	63%	55%	58%	
Oud Zaandijk	57%	54%	55%	60%	59%	
Rooswijk	49%	52%	53%	51%	55%	
Wormerveer	52%	54%	55%	57%	55%	
Krommenie Oost	59%	61%	60%	61%	66%	
Krommenie West	54%	56%	54%	59%	62%	
Assendelft Zuid	49%	48%	52%	52%	54%	
Assendelft Noord	43%	43%	52%	47%	42%	
Westzaan	48%	51%	57%	54%	52%	

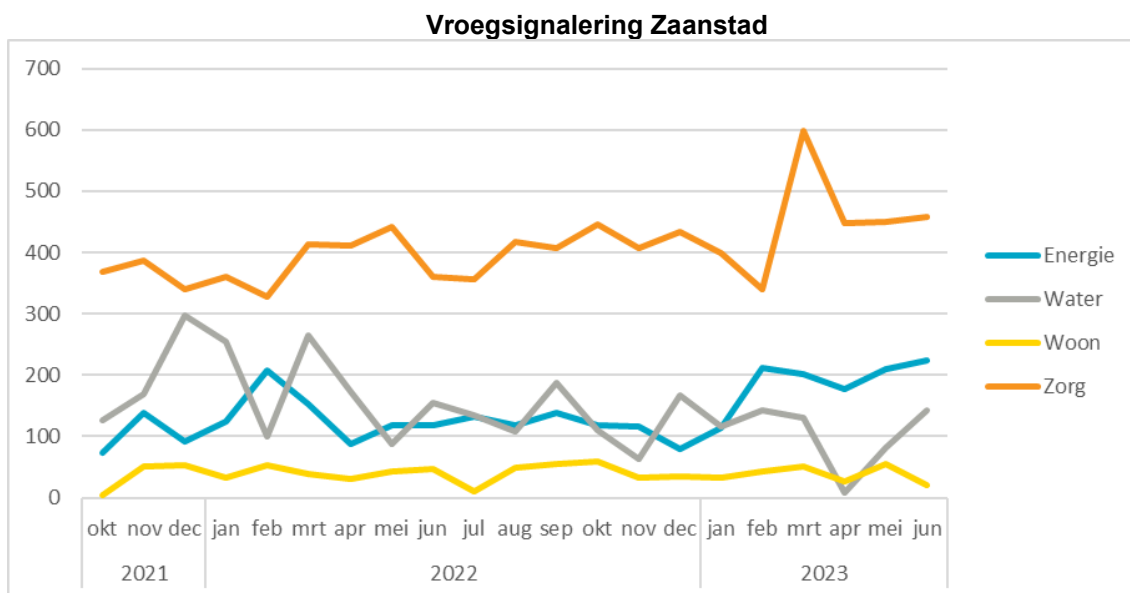
3.6 Schulden

Armoede en schulden houden vaak verband met elkaar. Bij inwoners met een laag inkomen bestaat een groter risico op het ontstaan van schulden. Schulden die problematisch zijn (en dus niet meer op eigen kracht opgelost kunnen worden), of die problematisch kunnen worden. De ervaring leert dat er regelmatig pas om hulp wordt gevraagd als de schuldenproblematiek is geëscaleerd en niet meer zelfstandig opgelost kan worden.

Vroegsignalering energieleveranciers neemt toe, van de zorgverzekering komen de meeste signalen

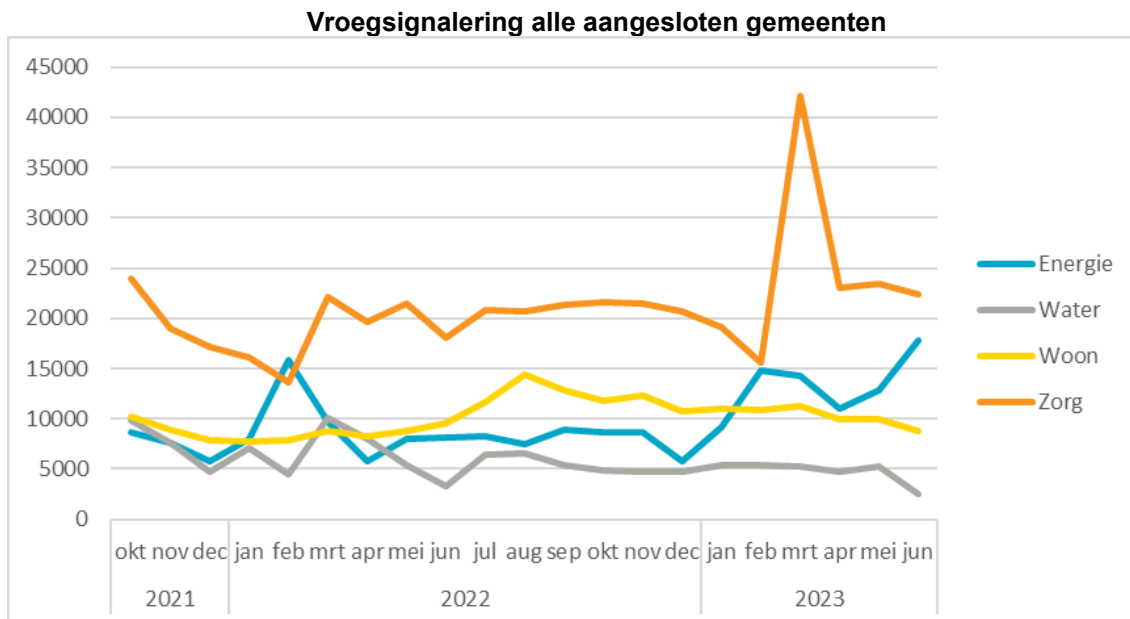
Vanaf 2015 is Zaanstad samen met de woningcorporaties gestart met Vroegsignalering van schulden. Sinds 2021 is Vroegsignalering een wettelijke verplichting van gemeenten geworden.

Energieleveranciers, woningverhuurders, waterbedrijven en zorgverzekeraars melden betalingsachterstanden van minimaal 30 dagen bij de gemeente. Vanaf de start in 2021 ontving de gemeente Zaanstad 400-600 meldingen per maand. Alle inwoners gekoppeld aan een melding krijgen een bericht met hulpaanbod, bij de meest urgente meldingen wordt een huisbezoek en/of telefoongesprek afgelegd door de Sociale Wijkteams. We zien vanaf 2023 een stijging in de signalen van energieleveranciers, maar met name het aantal achterstanden bij de zorgverzekeraar is hoog.

Figuur 10 Vroegsignalering Zaanstad per leverancier vanaf oktober 2021, bron: dashboard Divosa bewerking O&S Zaanstad

We kunnen deze trends ook vergelijken met cijfers van andere gemeenten over vroegsignalering. Daarin zien we dat in Zaanstad verhoudingsgewijs minder meldingen van de woningcorporaties binnenkomen.

Figuur 11 Vroegsignalering Zaanstad per leverancier vanaf oktober 2021, bron: dashboard Divosa bewerking O&S Zaanstad

Aantal trajecten voor schuldregelingen in 2021 hoger maar in 2022 een stuk lager

De Sociale Wijkteams van de gemeente Zaanstad vormen de toegang tot hulp bij schulden. Soms kan worden volstaan met de inzet van budgetbeheer of coaching. Het Sociaal Wijkteam kan bepalen of de inwoner in aanmerking komt voor een administratief traject om de schulden en/of financiën te regelen en perspectief te bieden op een schuldenvrije toekomst. Dit laatste wordt uitgevoerd door Kredietbank Nederland. Kredietbank Nederland organiseert voor en met inwoners de administratieve trajecten om schulden zo spoedig mogelijk op te lossen en financiën duurzaam te regelen. In 2021 zien we een kleine toename in het aantal aanvragen schuldregelingen, maar in 2022 een sterke daling. De Kredietbank Nederland schrijft hierover: *Het aantal aanvragen is niet explosief gestegen. Iets wat men wel zou verwachten gezien de stijgende energie kosten en in inflatie. Het uitkeren van de energietoeslag en de 2 maal € 190,- kan er voor gezorgd hebben dat de aanmeldingen achter blijven. Ook de invoering van het energieplafond kan er aan bijdragen dat men nog wacht met aanmelden.*¹⁰

Tabel 7 Aantal aanvragen schuldregelingen Zaanstad, bron: Rapportage Kredietbank Nederland 2022, bewerking O&S Zaanstad

	2020	2021	2022
Aantal aanvragen schuldregelingen	175	189	134

Aanvullend geeft de Kredietbank Nederland aan dat “van de minnelijke regelingen die Kredietbank Nederland voor inwoners van Zaanstad trof, bedroeg in de periode juni 2021 tot en met juli 2022 het merendeel een saneringskrediet (68%) waardoor die inwoners vanaf dat moment nog slechts één schuldeiser hebben (gemeente Zaanstad). Voor de overige 32% is een schuldbemiddeling toegepast.”

¹⁰ Half jaarlijkse rapportage, Periode tweede helft 2022. Kredietbank Nederland

4 Gebruik en bereik minimaregelingen en uitkeringen

Dit hoofdstuk beschrijft hoeveel van de minimahuishoudens in beeld zijn bij de gemeente en van welke regelingen zij gebruik maken. Allereerst wordt een korte toelichting gegeven op de minimaregelingen in Zaanstad. Daarna wordt in beeld gebracht wat het bereik is van de regelingen en ten slotte kijken we specifiek voor de bijstand en de energietoeslag naar de kenmerken van minima die geen gebruik maken van de gemeentelijke regelingen. Immers, als het minimabeleid een groter bereik nastreeft is het relevant te kijken naar de groepen die de gemeente nu (nog) niet goed weet te bereiken.

4.1 Toelichting op de gemeentelijke minimaregelingen

Binnen gemeente Zaanstad zijn er diverse minimaregelingen. Om voor deze regelingen in aanmerking te komen, mag het netto gezinsinkomen niet hoger zijn dan 110% van het sociaal minimum. Uitzondering hierop zijn Meedoen Zaanstad en de Energietoeslag. Zaankanters kunnen aanspraak maken op de volgende regelingen:

- **Bijstand:**
De Participatiewet regelt dat elke inwoner van 18 jaar of ouder een minimuminkomen heeft. Men kan op deze wet een beroep doen als men geen of onvoldoende inkomen heeft om te kunnen voorzien in de noodzakelijke kosten van het bestaan. Het kan daarbij gaan om algemeen noodzakelijke kosten voor levensonderhoud (algemene bijstand) en om bijzondere kosten die noodzakelijk zijn en die men niet uit een minimuminkomen kan betalen (bijzondere bijstand).
- **Bijzondere bijstand:** Bijzondere bijstand is bedoeld voor bijzondere noodzakelijke kosten die niet via een andere regeling vergoed worden, bijvoorbeeld kosten in verband met ziekte, een verhuizing of echtscheiding. De gemeente bepaalt op basis van individuele omstandigheden en de financiële situatie of iemand hier recht op heeft.
- **Individuele inkomenstoeslag (IIT):**
Op grond van de Participatiewet voert de gemeente de Individuele inkomenstoeslag uit. Voor deze toeslag komen in aanmerking personen die *vijf jaar of langer* een inkomen hebben tot 110% van de voor hen geldende bijstandsnorm. Deze toeslag is bedoeld om mensen, die langdurig van een laag inkomen rond moeten komen, extra financieel te ondersteunen omdat men na een lange periode op bijstandsniveau geleefd te hebben veelal geen financiële reserves meer heeft.
- **Individuele studietoeslag (IST):**
De Individuele studietoeslag is een vorm van bijzondere bijstand op grond van de Participatiewet voor studenten die wel mogelijkheden tot arbeidsparticipatie hebben, maar niet in staat zijn tot het verdienen van het wettelijke minimumloon. De toeslag moet mensen met een arbeidshandicap stimuleren om toch naar school te gaan of een studie te volgen, door financiële compensatie te bieden voor het feit dat het voor deze groep vaak moeilijk is om de studie te combineren met een bijbaan.
- **Collectieve zorgverzekering voor de minima (CZM)**
De gemeente heeft een collectieve zorgverzekering voor mensen met een laag inkomen afgesloten bij Zilveren Kruis en Univé. Deze verzekeringen bestaan uit de basisverzekering en aanvullende verzekeringen. De aanvullende verzekeringen zijn uitgebreid met extra voorzieningen, waardoor ook kosten vergoed worden die in principe vanuit de bijzondere bijstand betaald zouden worden. De verzekerde declareert al zijn kosten bij de zorgverzekeraar. De gemeente betaalt een deel van de premie; het deel van de extra voorzieningen. Daarnaast wordt bij vier van de vijf pakketten het wettelijk eigen risico van € 385 door de gemeente gefinancierd. Hierdoor blijft de premie voor de verzekerde betaalbaar.
De tegemoetkoming in de premie van de collectieve zorgverzekering en de betaling van het wettelijk eigen risico vallen onder het gemeentelijk minimabeleid en is een vorm van bijzondere bijstand.

- **Energietoeslag**

De energietoeslag is een bedrag aan categoriale bijzondere bijstand voor inwoners met een laag inkomen. De toeslag is onderdeel van de koopkrachtmaatregelen van de rijksoverheid om de enorm gestegen energieprijzen en inflatie enigszins te compenseren.

In 2022 werd aan inwoners met een inkomen tot 120% van de bijstandsnorm € 1.300 verstrekt, inwoners met een inkomen van 120% tot en met 130% van de bijstandsnorm ontvingen € 1.000 en inwoners met een inkomen van 130% tot en met 140% ontvingen €700.

- **Meedoen Zaanstad:**

Ouders met een laag inkomen kunnen via Meedoen Zaanstad hun kinderen mee laten doen aan sport- of culturele activiteit. De gemeente rekent de kosten rechtstreeks af met de club of organisatie. Naast de deelname aan een sport- of culturele activiteit wordt de ouders een geldelijke tegemoetkoming verstrekt waarvan de ouders kleding of sportattributen voor het kind kunnen kopen. Deze vergoeding wordt hoger naarmate het kind ouder is. De ouders kunnen de tegemoetkoming ook voor andere zaken gebruiken als de ouder dat belangrijker vindt voor hun kind. Meedoen Zaanstad is vanaf juli 2023 ook beschikbaar voor ouders die tussen de 110-120% van de bijstandsnorm verdienen.

Zaanstad krijgt vanaf eind september 2023 een eigen stadspas: de ZaansePas. Het wordt een voordeelpas voor alle Zaankanters, met kortingen bij winkels, horeca, musea, theater, (sport)activiteiten en uitjes in Zaanstad en omgeving.

- **Kwijtschelding**

Bij minimahuishoudens worden eveneens de gemeentelijke belastingen kwijtgescholden. Hoewel we deze gegevens i.v.m. privacy gevoeligheid niet kunnen koppelen aan de data rondom minima kunnen we wel aangeven bij hoeveel huishoudens de belastingen zijn kwijtgescholden en hoe dit zich verhoudt tot het totaal aantal minimahuishoudens.

Andere gemeenten maken andere keuzes

Gemeenten bepalen zelf welk percentage van het Wettelijk Sociaal Minimum (wsm) ze hanteren als inkomensgrens om gebruik te mogen maken van het minimabeleid. Zaanstad hanteert voor de meeste ondersteuning een grens van 110%, voor Meedoen Zaanstad is de grens in juli 2023 verhoogd naar 120%.

Andere gemeenten (bijv. Amsterdam, Utrecht, Arnhem, Enschede, Tilburg en Alkmaar) hanteren voor alle minimaregelingen een grens van 120%.

In sommige gemeenten zoals Amsterdam en Utrecht is de toegang tot minimaregelingen ten behoeve van kinderen verhoogd tot 150%. In Alkmaar hebben inwoners die tot 150% verdienen nu recht op de Alkmaarpas. Andere gemeenten maken gebruik van een gestaffelde toegang tot de minimaregelingen. Zo hebben inwoners in Deventer met een inkomen van 110% tot 140% recht op de Rechttop kaart, maar ontvangen de laagste inkomens de meeste ondersteuning.

4.2 Gebruik van de gemeentelijke minimaregelingen

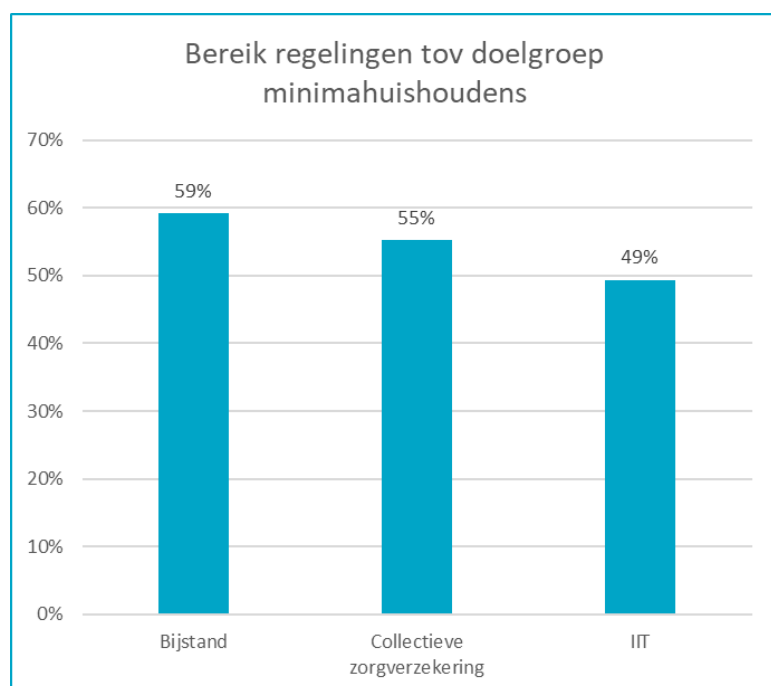
Onderstaande tabel geeft weer hoeveel huishoudens gebruik hebben gemaakt van de betreffende regeling. Dit betreft het aantal huishoudens dat op 31 december 2021 tot een minimahuishouden geteld is én in 2021 gebruik maakte van één van de genoemde regelingen. Deze combinatie van gegevens (gemeentelijke administratie van minimaregelingen en de gegevens van het CBS over minima) maakt het mogelijk om weer te geven welk deel van de minima in 2021 gebruik heeft gemaakt van de minimaregelingen.

Tabel 8 Aantallen huishoudens dat gebruik maakt van minimaregelingen

	Aantal huishoudens
Bijstand voor levensonderhoud	4.204
Bijzondere bijstand	3.498
Individuele inkomenstoeslag (IIT)	1.649
Individuele studietoelage (IST)	<10
Collectieve Zorgverzekering	3.921
Energietoelage 2022	7.732
Meedoen Zaanstad tegemoetkoming	1.584 (kinderen)
Meedoen Zaanstad activiteiten	701 (kinderen)

Vervolgens kan het gebruik afgezet worden tegen de doelgroep voor een bepaalde regeling. Deze doelgroep verschilt per regeling, voor de bijstand en collectieve zorgverzekering voor minima: alle personen en huishoudens op of onder 110% van de bijstandsnorm. De individuele inkomenstoeslag (IIT) is voor huishoudens die 5 jaar of langer tot de minima behoren.

In onderstaande figuur is weergegeven wat het gebruik van de regeling binnen de betreffende doelgroep is. De cijfers hebben betrekking op (minima)huishoudens. Het bereik van de energietoelage en Meedoen Zaanstad wordt apart weergegeven in de alinea's hieronder.

Figuur 12 Bereik per minimaregeling tov het aantal minimahuishoudens, bron: CBS microdata bewerking O&S Zaanstad

Gebruik bijstand voor levensonderhoud vergelijkbaar met landelijke cijfers

Van het aantal minimahuishoudens maakt 59% gebruik van de bijstand. Dit is vergelijkbaar met landelijke cijfers. Welke groepen wel recht hebben op de bijstand maar hier geen gebruik van maken wordt onder de loep genomen in hoofdstuk 0. De cijfers zijn lastig te vergelijken met 2019.

Bijzondere bijstand: vooral voor bewindvoering en directe levensbehoeften

Als we kijken naar wat voor bijzondere bijstand is verleend, gaat het vaak om tegemoetkoming in de maandelijkse kosten voor bewindvoering.

Naast voor bewindvoering wordt bijzondere bijstand ook verstrekt voor ander noodzakelijke kosten, zoals bijvoorbeeld de toeslag alleenstaande voor de premie zorgverzekering, of voor rechtsbijstand maar ook tegemoetkoming voor inrichtingskosten en kinderopvang.

We zien dat ongeveer de helft van de minimahuishoudens gebruik maakt van de bijzondere bijstand. Bij de verlening van bijzondere bijstand kan *niet* gesproken worden over het bereik van de doelgroep. Het recht op bijzondere bijstand ontstaat immers alleen als er sprake is van noodzakelijke kosten, die niet uit de bijstandsnorm betaald kunnen worden en als er bijzondere omstandigheden zijn.

Individuele inkomenstoeslag wordt door helft doelgroep gebruikt

Mensen die langdurig een laag inkomen hebben, teren vaak in op hun financiële reserves. Daarom is in de Participatiewet de Individuele inkomenstoeslag opgenomen voor personen tot de pensioengerechtigde leeftijd. Zaanstad verstrekt aan gezinnen jaarlijks een toeslag van € 605,- aan echtparen, aan alleenstaande ouders € 545,- en aan alleenstaanden € 385,-. In Zaanstad wordt onder langdurig een periode van 5 jaar of langer bedoeld.

De Individuele inkomenstoeslag moet jaarlijks worden aangevraagd. Personen, waarvan bij de gemeente bekend is dat zij tot de doelgroep van de regeling behoren, worden jaarlijks aangeschreven. Daarnaast wordt via de diverse mediakanalen de regeling onder de aandacht gebracht.

Vanaf 2024 hoeft de IIT niet meer jaarlijks opnieuw worden aangevraagd maar wordt deze na het eerste jaar ambtshalve toegekend.

We zagen eerder dat het aandeel minima dat langdurig een laag inkomen heeft de laatste jaren toeneemt. Met de CBS-data kan worden geschat hoeveel huishoudens 5 jaar of langer een laag inkomen hebben. Als we hier het gebruik van de IIT tegen afzetten komt dat uit op een bereik van 49%. Dit percentage is iets lager dan eerdere jaren, wellicht wordt dat ook veroorzaakt door de groeiende groep inwoners met een laag inkomen die nog niet bekend is met deze regeling.

Individuele studietoelage vergelijkbaar met eerdere jaren

26 personen hebben in 2021 de individuele studietoelage gekregen. Dit is vergelijkbaar met voorgaande jaren. Inwoners, die voor deze regeling in aanmerking kunnen komen, zijn moeilijk te bereiken. Het is niet mogelijk om deze inwoners persoonlijk te benaderen. Daarvoor is het nodig dat bekend is welke jongeren recht hebben op studiefinanciering of een beroep kunnen doen op de wtos¹¹ en waarbij sprake is van een beperking. Over deze gegevens beschikt de gemeente niet. Het jeugdteam, het jongerenloket en de sociale wijkteams zijn de belangrijkste kanalen om de jongeren op de regeling te attenderen.

Gebruik collectieve zorgverzekering voor minima toegenomen

Er zijn 3.921 minimahuishoudens die gebruik maken van de collectieve zorgverzekering van de gemeente Zaanstad. Dit maakt dat het bereik uitkomt op 55%.

Inwoners, waarvan bij de gemeente bekend is dat zij tot de doelgroep behoren, worden schriftelijk geïnformeerd over de mogelijkheden om deel te nemen aan de collectieve zorgverzekering voor minima (czm). Via een krant en sociale media wordt eveneens de czm onder de aandacht gebracht van inwoners met een laag inkomen. Daarnaast kunnen inwoners, die bij Zilveren Kruis en Univé een zorgverzekering hebben, gedurende het jaar deel gaan nemen aan de czm. Is men bij een andere maatschappij verzekerd, dan is een overstap alleen per 1 januari mogelijk. In december informeert de gemeente de deelnemers aan de czm over de nieuwe premies en de mogelijkheid om over te stappen van Zilveren Kruis naar een pakket van Univé of andersom. Vanuit het oogpunt van preventie willen we graag dat mensen met een laag inkomen gebruik maken van de czm. Dit voorkomt zorgmijding en hopelijk gezondheidsschade doordat mensen eerder naar de dokter gaan omdat zij zich geen zorgen

¹¹ Wet tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten

hoeven maken over bijvoorbeeld de eigen bijdrage. Juist voor mensen met een laag inkomen die ook grotere kans hebben op lichamelijke en psychische klachten willen we zorg toegankelijk houden.

Bereik energietoeslag tot 110% hoog, voor de groep tussen 110-140% bereik veel lager

In 2022 is een eenmalige toeslag voor het compenseren van kosten voor energie ontwikkeld. We hebben dit vergeleken met de huishoudens die eind 2021 een inkomen hadden tot 110% of 140% van de bijstandsnorm¹². We zien dat het bereik van de energietoeslag hoger is dan voor andere regelingen van de gemeente. Het lijkt er op dat de uitgebreide aandacht voor deze regeling lokaal en landelijk hebben bijgedragen aan een relatief hoog bereik van de regeling. We zien dat met name voor de groep met een inkomen tot 110% van de bijstandsnorm. Deze inwoners zijn, indien bekend bij de gemeente, pro-actief benaderd. Bij de groep tussen 110-140% zien we een veel lager bereik. Deze groep moest zelf actie ondernemen. Via ervaringsdeskundigen, brugfunctionarissen en andere sleutelfiguren in de wijk is geprobeerd om toch in contact te komen met deze mensen.

Tabel 9 Bereik energietoeslag 2022 naar inkomensgroep, bron: CBS microdata bewerking O&S Zaanstad

Welk deel van de huishoudens heeft gebruik gemaakt van de energietoeslag?	Bereik onder doelgroep	Aantal verstrekte energietoelagen
tot 110% van de bijstandsnorm	68,4%	4.568
van 110-140% van de bijstandsnorm	31,8%	1.736
Niet goed in te delen naar hoogte inkomen*		1.428
Totaal		7.732

* betreft o.a. studentenhuishoudens, huishoudens waarvan het inkomen niet goed in te delen is naar hoogte inkomen en huishoudens waarvan het inkomen in 2021 boven de 140% was maar in 2022 (moment van uitkeren) niet.

Bereik Meedoen Zaanstad hoog, aantal activiteiten drastisch minder door corona

In 2021 hebben iets minder ouders dan in 2019 gebruik gemaakt van Meedoen Zaanstad ook hebben minder kinderen gebruik gemaakt van de mogelijkheid om activiteiten te doen zoals diplomazwemmen. In 2021 gingen veel activiteiten niet door vanwege corona. In de zomer van 2021 is wel de Zaanse Zomer Experience gehouden waarbij verschillende activiteiten op het gebied van sport, cultuur en lifestyle zijn gehouden. De deelname hieraan zien we niet terug in de cijfers van Meedoen Zaanstad.

Tabel 10 Gegevens Meedoen Zaanstad 2017 - 2021

	2017	2019	2021
Aantal minimahuishoudens met kinderen tussen 4-18 jaar		1.431	1.344
Aantal kinderen 4-18jr in minimahuishoudens	2.450*	2.371	2.247
Aantal huishoudens dat gebruik maakt van Meedoen Zaanstad		1.386	918
Aantal (ouders van) kinderen met financiële bijdrage	2.123	1.724	1.584
Totaal aantal kinderen met een activiteit	860	1.326	701
Diplomazwemmen	140	536	195
Andere sport- of culturele activiteit	669	790	577
Zowel diplomazwemmen als anders	51	Nb	71
Bereik van Meedoen Zaanstad			
Kinderen met fin. bijdrage/kinderen 4-18 minimahh	87%	73%	70%
Kinderen met activiteit/kinderen 4-18 minimahh	35%	56%	31%

Jaarlijks wordt Meedoen Zaanstad bij de doelgroep onder de aandacht gebracht. Ouders, waarvan bekend is dat zij voor de regeling in aanmerking komen worden aangeschreven en ook via de (social) media wordt de regeling onder de aandacht gebracht. Ook de sociale wijkteams en het Sportbedrijf informeren ouders over het bestaan van de regeling.

¹² Hier zit dus een kleine discrepantie tussen moment van meten inkomen en uitbetalen energietoeslag. Een deel van de huishoudens die in 2021 een minimuminkomen heeft, heeft dat in 2022 niet meer en andersom heeft een deel van huishoudens die in 2021 geen minimuminkomen heeft dat in 2022 wel. We verwachten echter dat de cijfers een goede indicatie geven van het bereik.

Kwijtschelding belastingen de laatste jaren gedaald

Zaanstad hanteert een kwijtscheldingsnorm van 100% en voert daarmee een maximaal kwijtscheldingsbeleid. Kwijtschelding kan o.a. worden verleend indien men:

- AOW heeft, eventueel aangevuld met een klein pensioen;
- een bijstandsuitkering heeft;
- een inkomen uit werk heeft dat niet hoger is dan een bijstandsuitkering;
- studiefinanciering krijgt en niet al te hoge bijverdiensten heeft;
- een zakgeldregeling heeft.

De volgende tabel geeft aan, aan hoeveel inwoners kwijtschelding is verleend de afgelopen jaren. Dit betreft kwijtschelding voor de afvalstoffenheffing, rioolheffing en de eerste hond. Hoewel in 2020 het aantal minima hoger was dan in 2019 is het aantal kwijtscheldingen in dat jaar en in 2021 zo'n 6% lager dan voorheen. In 2021 is naar schatting aan 5.300 inwoners kwijtschelding verleend.

Tabel 11 Aantal kwijtscheldingen 2017-2021

	2017	2018	2019	2020	2021
Aantal kwijtscheldingen	5.721	5.743	5.652	5.299	5.300*

* schatting

Bereik van huur- en zorgtoeslag hoog

Van de minimahuishoudens in Zaanstad maakt bijna iedereen (94%) gebruik van de zorgtoeslag. Ook het bereik van de huurtoeslag in minimahuishoudens is hoog (81%). Het bereik van deze landelijke ondersteunende maatregelen is een stuk hoger dan gemeentelijke regelingen.

4.3 Bijstand en energietoeslag: wie bereiken we minder goed?

Door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is onderzocht welke minima geen gebruik maken van hun recht op een bijstandsuitkering¹³. Ruim 1/3^e van de minima maakt namelijk geen gebruik van hun recht op de bijstand. Uit dat onderzoek blijkt dat het aandeel inwoners dat recht heeft op een bijstandsuitkering maar daar geen gebruik van maken landelijk:

- fors hoger is naarmate het inkomen dichter tegen de bijstandsnorm aanligt
- het hoogst is onder zelfstandigen
- hoog is onder jongeren <27
- hoger is onder Europese migranten

Oorzaken

In opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is ook een literatuurstudie gedaan naar mogelijke oorzaken van het 'niet-gebruik' van minimaregelingen.¹⁴ Dit blijkt een complexe samenloop van verschillende oorzaken te zijn, zo spelen er kwesties in de brede context, op het niveau van de regelgeving, het uitvoeringsniveau en op het niveau van de burger. Hieronder is een overzicht van oorzaken schematisch weergegeven.¹⁵

De bredere context		
<ul style="list-style-type: none">• De leefomgeving van de burger• De ontwikkelingen in de context• Culturele normen en waarden met betrekking tot het zoeken van hulp• Vertrouwen in de overheid• Onderbezetting en opleidingsniveau van administratieve medewerkers• Toegang tot data		
Het niveau van de regelgeving	Het uitvoeringsniveau	Het niveau van de burger
<ul style="list-style-type: none">• Grote regeldichtheid• Complexe begrippen• Wetgeving die is gericht op gestigmatiseerde groepen• Regelingen waarbij het aanvraaginitiatief bij de burger ligt• Een inkomens- en/of vermogenstoets• Instabiel recht: als de uitkering verandert wanneer de leefomstandigheden van de burger veranderen	<ul style="list-style-type: none">• Een menging van hulp- en controlefuncties• Administratieve onjuistheden• Gebrekkige communicatie met (potentiële) aanvragers• Jargon en andere ingewikkelde formulieren• Tunnelvisie	<ul style="list-style-type: none">• Een tekort aan kennis• Een verkeerde perceptie van zijn/haar recht• Angst voor stigmatisering• Een te klein bedrag en/of te hoge kosten• Het vermijden van afhankelijkheid van de bureaucratie• Beperkt doenvermogen• Angst voor terugvorderingen

Figuur 13 Oorzaken van niet-gebruik op verschillende niveaus, bron: zie voetnoot 15

Tegengaan van niet-gebruik

In deze literatuurstudie wordt ook stilgestaan bij het tegengaan van niet-gebruik. Daaruit blijkt dat er veel suggesties worden gedaan voor interventies, maar dat van weinig interventies bekend is of ze ook werken in de praktijk.

Op het niveau van regelgeving wordt bijvoorbeeld gekeken naar het verminderen van de hoeveelheid voorwaarden waaraan aanvragers moeten voldoen. In de praktijk worden de regels rond

¹³ 'Niet-gebruik van de algemene bijstand, een onderzoek naar de omvang, kenmerken, langdurigheid en aanpak' *Inspectie SZW* 30 april 2021

¹⁴ 'Niet gebruik inkomensondersteunende regelingen SZW, een syntheses studie' Significant Ape in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid januari 2023

¹⁵ 'Niet gebruik inkomensondersteunende regelingen SZW, een syntheses studie' Significant Ape in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid januari 2023: pg 6

minimaregelingen echter steeds strenger door bijvoorbeeld het instellen van de inkomenstoets terwijl uit onderzoek blijkt dat het instellen van een inkomenstoets tot aantoonbaar hoger niet-gebruik leidt.

Op uitvoerend niveau kunnen medewerkers burgers actiever informeren, helpen en stimuleren om een aanvraag te doen. Ook is winst te halen uit de mogelijke samenhang tussen regelingen: als een regeling wordt aangevraagd, maak de aanvrager dan ook attent op andere regelingen waarop hij of zij mogelijk recht heeft (een soort one stop shop).

Over interventies op het niveau van de burger is weinig onderzoek verschenen. Enkel het tegengaan van stigma en stigmatisering wordt genoemd als mogelijke interventie, al blijft het in veel onderzoeken onduidelijk hoe dit precies aangepakt kan worden.

Tot slot blijkt uit de literatuurstudie dat het belangrijk is om goed na te denken over een interventie voordat deze wordt toegepast. Interventies zijn alleen effectief wanneer zij goed aansluiten op de oorzaken van niet-gebruik. Daarnaast is het ook belangrijk de burger aan te spreken op zijn/haar eigen niveau: in de eigen omgeving, via de kanalen waarmee hij/zij bekend is en in een taal die hij/zij kan begrijpen. Voor een oudere zal dit bijvoorbeeld in een persoonlijk gesprek thuis het meest effectief zijn, terwijl het voor andere groepen burgers juist helpt wanneer het mogelijk is een aanvraag digitaal te doen. Het verdient aanbeveling om interventies, zeker die op uitvoerend niveau, eerst kleinschalig uit te proberen en goed te evalueren, alvorens deze breder toe te passen¹⁴.

Bereik in Zaanstad

In deze armoedemonitor kijken we specifiek voor de bijstandsuitkering voor levensonderhoud en voor de energietoeslag welke groepen minimahuishoudens in Zaanstad hier meer of minder gebruik van maken. Je hebt in Zaanstad recht op een bijstandsuitkering als je tot 110% van de bijstandsnorm verdient. In 2022 is de energietoeslag in het leven geroepen om de kosten voor de gestegen energie prijzen te compenseren. Deze regeling was in Zaanstad beschikbaar voor iedereen met een inkomen tot 140% van de bijstandsnorm.

Voor alle tabellen in dit hoofdstuk geldt de volgende legenda:

Bereik veel lager ¹⁶	Bereik lager ¹⁷	Gemiddeld bereik	Bereik hoger ¹⁷	Bereik veel hoger ¹⁶
---------------------------------	----------------------------	------------------	----------------------------	---------------------------------

4.3.1 Huishoudens met de laagste inkomens verdienen extra aandacht

Landelijk is bekend dat hoe dichterbij het inkomen tegen de bijstandsgrens aanligt hoe minder men gebruik maakt van de bijstandsuitkering. In Zaanstad zien we dat niet. Het bereik van de bijstand en de energietoeslag is relatief het hoogst onder minima die een inkomen hebben tussen de 100 en 109% van de bijstandsnorm. Opvallend is dat onder de groep die het allerm minst verdienen (1 tot 89% van de bijstandsnorm) het bereik van zowel de bijstand als de energietoeslag lager is dan gemiddeld onder minimahuishoudens. Dit is zorgwekkend omdat juist deze groep qua inkomen onderaan staat en de ondersteuning dus extra nodig hebben.

Bereik tov gemiddelde minima Zaanstad	Bijstand	Energietoeslag
% hoogte van het inkomen tov de bijstandsnorm		
1 - 89		
90 - 99		
100 - 109		
110 - 119		
120 - 129		
130 - 139		

¹⁶ ≥ 10% afwijking van het gemiddelde bereik

¹⁷ ≥ 5% afwijking van het gemiddelde bereik

4.3.2 Werknemers met minimuminkomen worden minder goed bereikt

In Zaanstad zien we voor het gebruik van de bijstand dat zelfstandigen die onder de 110% van de bijstandsnorm verdienen ongeveer evenveel gebruik maken van de bijstand als gemiddeld maar dat werkenden minima minder dan gemiddeld gebruik maken van de bijstand. Dit wijkt af van wat we landelijk zagen, waar juist de groep zelfstandigen minder gebruik maken van de bijstand.¹⁸

4.3.3 Jongeren maken minder gebruik van regelingen, 50-64 jarigen juist meer

Bereik tov gemiddelde minima per leeftijdscategorie Zaanstad	Bijstand	Energietoeslag tot 110%	Energietoeslag 110-140%
18 t/m 29 jaar			
30 t/m 49 jaar			
50 t/m 64 jaar			
65+	nvt		

Als we kijken naar het bereik in verschillende levensfasen zien we dat minimajongeren tot 30 jaar gemiddeld of onder gemiddeld gebruik maken van de ondersteuning waar zij recht op hebben. De minima tussen de 50-64 jaar maakt juist meer dan gemiddeld gebruik van de regelingen. Met name als het gaat om de energietoeslag voor minima tot 110% zien we grote verschillen tussen deze groepen. Voor de groep minima met een inkomen tussen de 110 en 140% van de bijstandsnorm zien we dat met name 65+ers hier minder gebruik van maken. Hier heeft wellicht de onbekendheid en de complexiteit van de aanvraag voor de energietoeslag een rol gespeeld, meer dan bij minima onder de 65.

4.3.4 Bereik onder minima met een westerse migratieachtergrond laag

Net als landelijk zien we in Zaanstad dat het bereik van de bijstand en de energietoeslag lager is onder inwoners met een Westerse migratieachtergrond.

Bereik tov gemiddelde minima naar herkomst Zaanstad	Bijstand	Energietoeslag tot 110%	Energietoeslag 110-140%
Nederland			
Westerse migratieachtergrond			
Ned. Antillen, Aruba en Suriname			
Marokko			
Turkije			
Overig niet-westerse migratieachtergrond			

¹⁸ De sociaal economische categorie waarin dit onderscheid wordt gemaakt door het CBS laat teveel lage aantallen zien om te mogen weergeven, daarom is alleen in tekst de conclusie samengevat

4.3.5 Bereik gemiddeld tot goed in Zaandam Oost, bereik blijft achter in andere delen Zaandam, Westerkoog, Assendelft en Westzaan

Bereik tov gemiddelde minima per wijk Zaanstad	Bijstand	Energietoeslag tot 110%	Energietoeslag 110-140%
Zaandam Zuid			
Poelenburg			
Pelders- en Hoornseveld			
Rosmolenwijk			
Kogerveldwijk			
Zaandam Noord			
Oude Haven			
Zaandam West			
Nieuw West			
Oud Koog a/d Zaan			
Westerkoog			
Oud Zandijk			
Rooswijk			
Wormerveer			
Krommenie Oost			
Krommenie West			
Assendelft-Zuid			
Assendelft-Noord			
Westzaan			

Wat opvalt als we het bereik van de bijstand per wijk bekijken zien we dat minima in de wijken van Zaandam Oost gemiddeld of bovengemiddeld gebruik maken van hun recht op bijstand. Dat geldt ook voor het bereik van de energietoeslag. In Westerkoog, Assendelft, Westzaan en andere delen van Zaandam ligt het bereik van de bijstand lager dan gemiddeld.

We zien een beter dan gemiddeld bereik van de energietoeslag in een aantal wijken van Zaandam Oost maar ook in Rooswijk en Krommenie West.

4.3.6 Minima eenoudergezinnen maken meer dan gemiddeld gebruik van regelingen

Bereik tov gemiddelde minima per huishoudtype Zaanstad	Bijstand	Energietoeslag tot 110%	Energietoeslag 110-140%
eenpersoonshuishouden			
paar zonder kind			
paar met kind			
Eenoudergezin			

We zien dat eenoudergezinnen die een minimuminkomen hebben bij zowel de bijstand als de energietoeslag meer dan gemiddeld gebruik maken van de regelingen. Dat is goed nieuws omdat behoren tot een éénoudergezin vaak een voorspeller is voor kansenongelijkheid. Ook zien we dat minimagezinnen zonder kinderen minder vaak gebruik maken van de bijstand en de energietoeslag en dat paren met kinderen met een minimuminkomen meer dan gemiddeld gebruik maken van de bijstand maar veel minder vaak hun recht op energietoeslag hebben aangevraagd. We zagen eerder dat paren met kinderen krap in hun begroting zitten als ze gebruik maken van alle regelingen waar ze recht op hebben (zie hoofdstuk 3.3).

5 Strategische opgaven en armoede

In het coalitieakkoord van Zaanstad en in de ambtelijke organisatie staan 6 strategische opgaven centraal. In deze armoedemonitor relateren we elk van de 6 opgaven aan armoede. Het gaat hier niet zozeer specifiek om inwoners die in 2021 een inkomen hadden tot 110% van de bijstandsnorm maar meer om de bredere impact van een (langdurig) laag inkomen op bijvoorbeeld de gezondheid van mensen.

Bij elk van de opgaven; kansengelijkheid, gezondheid, duurzaamheid, economie, verstedelijking en veiligheid, kijken we hoe de armoedeproblematiek beïnvloed wordt door, of invloed heeft op, de thema's die onder de opgave vallen. Bij de opgave gezondheid kijken we bijvoorbeeld naar het WMO-gebruik onder minima. Bij duurzaamheid zoomen we in op energiearmoede. Deze handreiking wordt gedaan om bij alle opgaven gebruik te kunnen maken van de inzichten die deze armoedemonitor bieden. Immers, bepaalde problematiek heeft een andere dynamiek onder inwoners met een (structureel) laag inkomen. Tevens weten we dat preventie van armoede enkel wordt bereikt met integraal beleid over de verschillende leefgebieden (en dus ook opgaven) heen.

5.1 Kansengelijkheid

Er bestaan verschillen tussen mensen en wijken. Mensen maken eigen keuzes en elke wijk heeft zijn eigen karakter. Maar als ongunstige factoren zich opstapelen, krijg je onrechtvaardige verschillen. Dan ontstaat er kansengelijkheid. Een voorbeeld van kansengelijkheid is dat een kind van hoger opgeleide ouders een hoger advies krijgt dan een kind met dezelfde cito-score van lager opgeleide ouders¹⁹.

Kansengelijkheid zie je op twee niveaus; het niveau van de wijk en van het individu. Denk aan onderwijsachterstand, werkloosheid, slechte beheersing van de taal, gezondheidsklachten of wonen in een wijk met een slechte leefomgeving.

Een laag inkomen is een van de voorspellende factoren voor kansengelijkheid. We zien bij inwoners met een laag inkomen ook vaak een stapeling van belemmerende factoren. Zo is het opleidingsniveau van inwoners met een laag inkomen gemiddeld lager. Ook zien we dat eenoudergezinnen vaker een laag inkomen hebben. Hieronder is voor 2021 in beeld gebracht welke voorspellende factoren voor kansengelijkheid boven of onder gemiddeld scoren, per wijk. We zien hierin dat in de vijf wijken van Zaandam Oost en in Wormerveer alle, of bijna alle voorspellers zeer sterk onder gemiddeld scoren.

Figuur 14 Cumulatie voorspellers kansengelijkheid op wijkniveau 2021, gebaseerd op gegevens van het CBS, bewerking O&S Zaanstad

Beleidsmatig focust kansengelijkheid zich vooral op kansen voor kinderen, het idee is dat als zij zich naar vermogen kunnen ontplooiën ze daar hun leven lang profijt van hebben. In dit hoofdstuk focussen we daarom op kinderen in armoede, onderwijs en opleidingsniveau.

¹⁹ [Kinderen van hoogopgeleide ouders krijgen hoger schooladvies \(nos.nl\)](https://nos.nl)

Impact van armoede op kinderen is groot

Voor veel kinderen heeft opgroeien in armoede nadelige gevolgen voor hun ontwikkeling. Zo blijkt uit onderzoek dat door financiële bestaansonzekerheid de leerprestaties verslechteren²⁰.

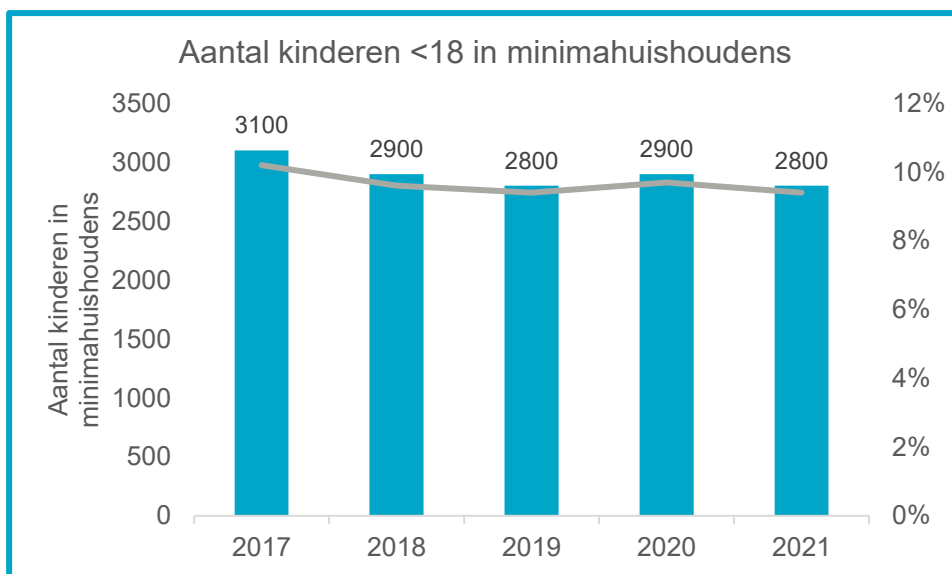
Uit een overzicht van bestaand onderzoek van het Nederlands Jeugdinstituut blijkt dat kinderen in armoede vaak stress ervaren, zorgen hebben over de toekomst, en ook vaak opgroeien in een minder kwalitatieve omgeving. Armoede kan ook leiden tot sociale uitsluiting. Kinderen in armoede hebben vaak minder spullen en kunnen minder meedoen.

Armoede zorgt voor stress en negatieve emoties bij ouders. Uit onderzoek blijkt dat deze stress gevolgen kan hebben op hoe ouders opvoeden. Deze stress kan leiden tot minder goede relaties tussen ouders onderling. Het kan de relatie tussen ouders en kinderen negatief beïnvloeden. De stress die geldzorgen met zich meebrengt kan ervoor zorgen dat ouders minder ruimte hebben om warm en aandachtig te reageren op hun kinderen. Terwijl dat juist belangrijk is voor het stimuleren van de ontwikkeling van de sociaalemotionele vaardigheden van kinderen.

Uit bovengenoemd onderzoek van het Nederlands Jeugdinstituut blijkt dat hoe langer een gezin in armoede leeft, hoe meer kinderen en jongeren gevoelens van angst en afhankelijkheid hebben. Kinderen krijgen de stress van hun ouders mee. Kinderen die opgroeien in armoede maken zich vaak zorgen over de armoedesituatie thuis. Eén op de drie kinderen maakt zich zelfs elke dag zorgen. Deze ongerustheid is vooral gericht op geldproblemen. Maar ook op de angst om bijvoorbeeld uit huis te worden gezet, geen eten of spullen te hebben of nog meer schulden te maken. Bij ongeveer een kwart van de geïnterviewde kinderen en jongeren leidt dit tot fysieke of psychische klachten zoals hoofdpijn, buikpijn of tekenen van vermoeidheid.²¹

Iets minder kinderen groeien op in een minimahuishouden

Het aantal kinderen dat in Zaanstad opgroeit in een minimahuishouden volgt eenzelfde trend als het aantal minima op gemeenteniveau. We zien een afname tot 2019, daarna een (korte) toename in 2020 en in 2021 weer ongeveer hetzelfde aantal kinderen dat opgroeit in minimahuishoudens. In percentages zien we dezelfde trend van 10,2% in 2017 naar 9,4% in 2021.

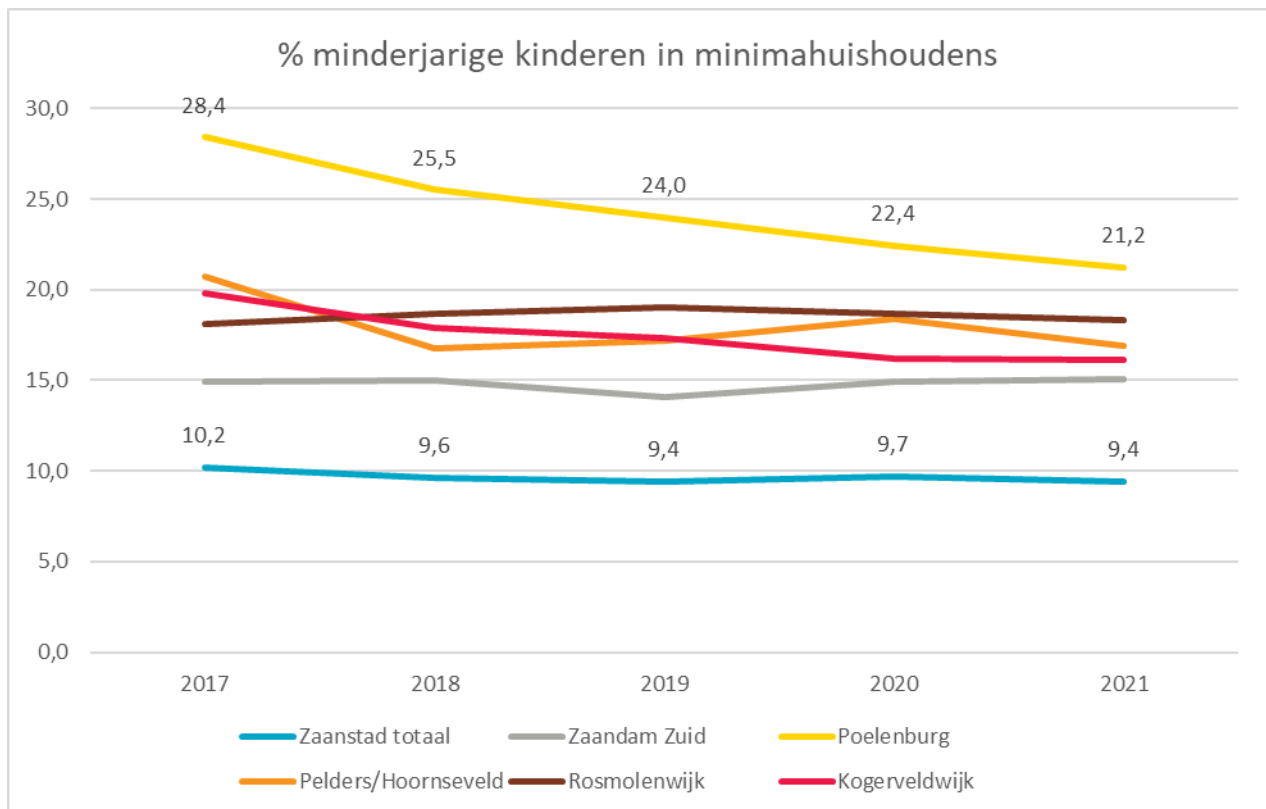

Figuur 15 Aantal kinderen <18 in een minimahuishouden, bron: CBS bewerking O&S Zaanstad

Als we deze cijfers per wijk bekijken (zie bijlage) zien we een wisselend beeld. In Poelenburg en in Kogerveldwijk is een (sterke) daling van minderjarigen in minimahuishoudens te zien. In andere wijken is weinig verandering te zien. In de bijlage is de ontwikkeling van kinderen in minimahuishoudens per wijk terug te vinden. Hieronder is specifiek voor Zaandam Oost de ontwikkeling in beeld gebracht.

²⁰ DUO Onderwijs Onderzoek (2019) Rapportage Armoede onder leerlingen in het ba

²¹ Bron: [De gevolgen van armoede voor het welbevinden van kinderen | Nede \(nji.nl\)](https://www.nji.nl/de-gevolgen-van-armoede-voor-het-welbevinden-van-kinderen)

Figuur 16 Percentage minderjarige kinderen in minimahuishoudens Zaanstad en apart voor de wijken in Zaandam Oost

In de meeste wijken blijft het aantal minderjarige kinderen dat opgroeit in een minimahuishouden in de laatste jaren ongeveer gelijk. In Poelenburg zien we echter dat het aantal kinderen dat opgroeit in een minimahuishouden tussen 2017-2021 met ongeveer een kwart daalt. Het is onduidelijk of dit komt doordat ouders een hoger inkomen krijgen of doordat verhuisde gezinnen worden opgevolgd door gezinnen met een inkomen boven de bijstandsnorm (bijv. door de WBMGP).

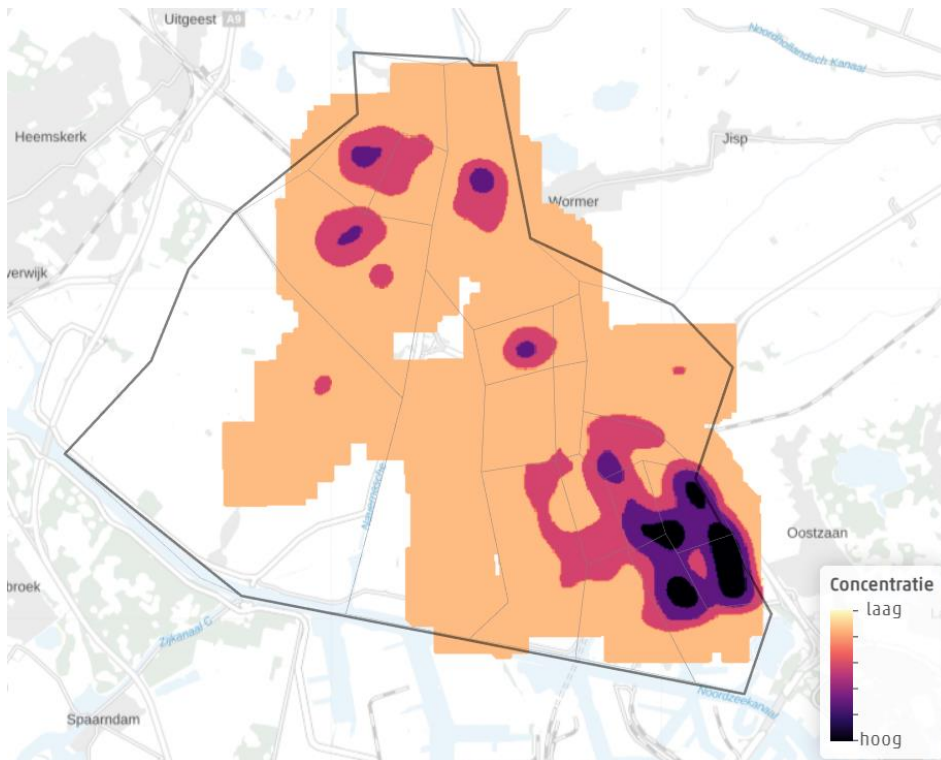
Onderwijs(achterstanden)

Het CBS heeft een dashboard ontwikkeld voor het in kaart brengen van de verwachte onderwijsachterstanden²². Om te bepalen welke kinderen een verhoogd risico op een onderwijsachterstand hebben, wordt gebruik gemaakt van een model. Hierin worden omgevingskenmerken gebruikt die volgens het onderzoek van het CBS het risico van een kind op een onderwijsachterstand voorspellen. De omgevingskenmerken die hierin meegenomen worden zijn:

- Opleidingsniveau van de ouders
- Herkomst
- Verblijfsduur van de moeder in Nederland
- Wel of niet in de schuldsanering
- Het gemiddelde opleidingsniveau van de moeders op school

In de heatmap van Zaanstad is te zien dat op meerdere plekken in Zaanstad de verwachte onderwijsachterstanden (bovengemiddeld) hoog is. In Poelenburg, Pelders/Hoornseveld, Zaandam Zuid en Rosmolenwijk zien we grootse concentratie kinderen met een verwachte onderwijsachterstand. Maar ook in Krommenie, Wormerveer en Rooswijk is de verwachte onderwijsachterstand onder kinderen hoger dan gemiddeld.

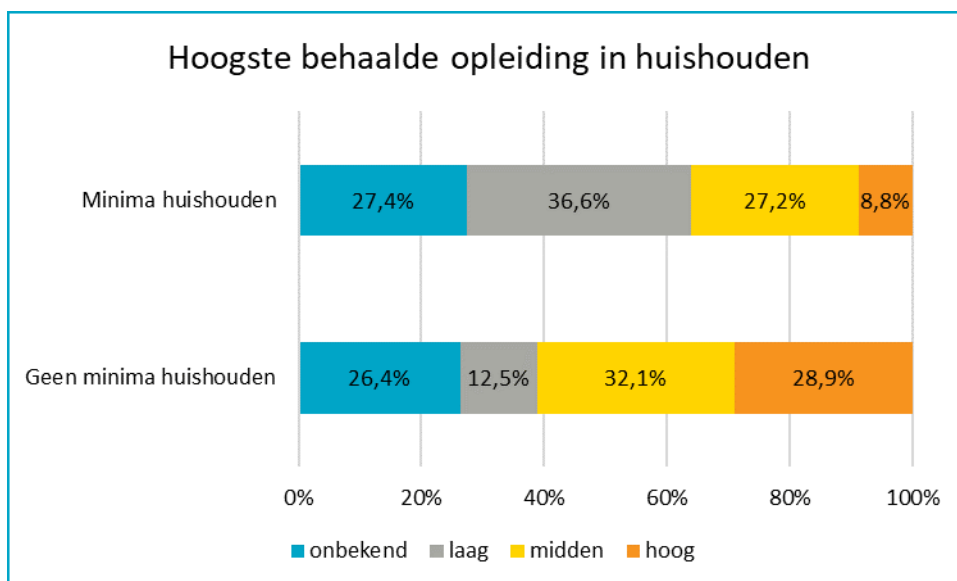
²² [Verwachte onderwijsachterstanden \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl/nl-nl/onderwerpen/onderwijs/achterstanden)

Figuur 17 Verwachte onderwijsachterstanden. Bron: [Verwachte onderwijsachterstanden \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl/nl-nl/publicaties/publicatie/2018/11/verwachte-onderwijsachterstanden)

Opleidingsniveau onder minima gemiddeld lager

We zien dat het opleidingsniveau bij minimahuishoudens vaker laag dan hoog is. Voor niet minima huishoudens zien we het tegenovergestelde. Het aandeel dat een midden opleiding heeft gedaan is in beide groepen ongeveer even groot. Opleidingsniveau is één van de voorspellers voor kansenongelijkheid omdat dat samenhangt met de kansen op een goede baan maar ook meespeelt bij het ontwikkelen van vaardigheden die bijvoorbeeld nodig zijn in het creëren van een vangnet. Daarnaast is het opleidingsniveau van ouders een grote voorspeller voor het opleidingsniveau van de kinderen, waardoor voor kinderen die opgroeien in een minimahuishouden met ouders met een laag opleidingsniveau het overerven van armoede op de loer ligt.

Figuur 18 Hoogst behaalde opleiding in minima- en niet minimahuishoudens, bron: CBS microdata bewerking O&S Zaanstad

5.2 Gezondheid

Inwoners met een laag inkomen leven gemiddeld korter

Volwassenen die leven met geldzorgen, schulden of armoede hebben vaker chronische stress, een ongezonde leefstijl of chronische ziekten zoals diabetes en hart- en vaatziekten. Ook psychosociale problemen of opvoedproblemen komen vaker voor. Deze volwassenen zijn vaak minder gelukkig en minder goed in staat om beslissingen te nemen op lange termijn. Kinderen en jongeren die in armoede leven hebben meer lichamelijke en psychische klachten dan hun meer welvarende leeftijdgenoten. Ook hebben zij vaker overgewicht, voelen ze zich minder gelukkig, hebben ze vaker hechtingsproblemen met hun ouders en zijn ze negatiever over hun leven en toekomst.²³

Mensen uit een huishouden met een inkomen onder de armoedegrens leven gemiddeld ongeveer 5 jaar korter dan mensen met een hoger inkomen. Het verschil in gezonde levensjaren bedraagt zelfs 14 jaar.²⁴ De samenhang tussen armoede op gezondheid is dus groot. In dit hoofdstuk kijken naar specifieke gemeente beleidsterreinen als de WMO en Jeugdhulp.

Jeugdhulp

In 2019 zagen we dat van de kinderen in een minimahuishouden meer dan een kwart gebruik maakt van enige vorm van jeugdhulp. Eén op de 6 kinderen uit een minimahuishouden maakt gebruik van specialistische jeugdhulp tegenover 1 op 10 uit een niet-minimahuishouden. Deze keer kunnen we dit onderscheid niet goed maken, maar we verwachten dat deze cijfers niet drastisch anders zijn in 2021.

Met het overhevelen van de jeugdhulp-taken naar de gemeente is ook expliciet ingezet op preventie. De inzet op preventie heeft er toe geleid dat de ambulante jeugdhulp zowel in aantallen als in de kosten per cliënt sterk zijn gestegen, vooral door jeugdhulp voor kinderen uit gezinnen met een hogere sociaal economische klasse. De echt kwetsbare groepen zijn niet beter bereikt en geholpen. De hulp is dus toegankelijker geworden, maar níet voor de gezinnen met lage inkomens²⁵.

In 2019 is op de Zaanse data nog een verdiepende analyse gedaan op het gebied van jeugdhulp. Daar kwamen de volgende conclusies uit.

- Jongens maken vaker gebruik jeugdhulp dan meisjes
- 12-18 jarigen maken meer gebruik dan 0-12 jarigen
- Jongeren uit eenoudergezinnen gebruiken vaker jeugdhulp dan jongeren uit andere huishoudens.
- Jongeren uit minimagezinnen gebruiken vaker jeugdhulp dan jongeren uit andere huishoudens.
- Jongeren uit huishoudens zonder betaald werk gebruiken vaker jeugdhulp dan jongeren uit andere huishoudens.
- Jongeren uit huishoudens met laag opleidingsniveau gebruiken vaker jeugdhulp dan jongeren uit andere huishoudens.
- Jongeren *zonder* migratieachtergrond gebruiken vaker jeugdhulp dan jongeren uit andere huishoudens

Gebruik WMO hoger bij minimahuishoudens

Gemeenten ondersteunen mensen met een ziekte of beperking en ouderen die zelfstandig wonen. Zodat zij thuis kunnen blijven wonen en goed mee kunnen doen in de maatschappij. Dit is geregeld in de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Aangezien we hierboven zagen dat armoede en een slechtere gezondheid samenhangt is het niet verrassend dat we ook in Zaanstad zien dat minimahuishoudens vaker gebruik maken van de WMO.

²³ Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport: [Cijfers en feiten over de relatie tussen armoede en gezondheid](#)

²⁴ [Gezonde levensverwachting korter bij lage inkomens \(cbs.nl\)](#)

²⁵ 'Stelsel in groei; Een onderzoek naar financiële tekorten in de jeugdzorg'. AEF, 2020. [Stelsel in groei \(vng.nl\)](#) Ook in de Maatschappelijke Visie Zaanstad wordt hier aan gerefereerd.

	Gebruik WMO
geen minimahuishouden	8,9%
minimahuishouden	27,3%

Tabel 12 Gebruik WMO onder minima en niet minimahuishoudens

Ruim een kwart van de minimahuishoudens maakt gebruik van de Wmo. In 2017 maakte zo'n 18% van de minimahuishoudens gebruik van de Wmo, in 2019 27%. Het aandeel minimahuishoudens dat gebruik maakt van de WMO is dus ongeveer gelijk aan 2019.

5.3 Duurzaamheid

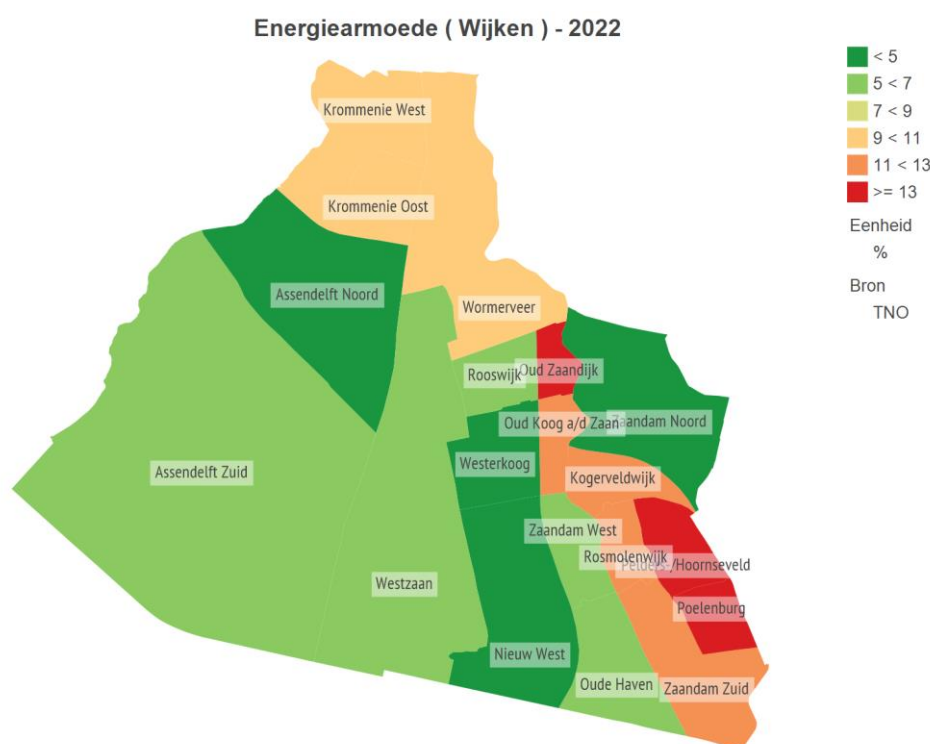
Eerder in deze monitor is in beeld gebracht waar en welke minimahuishoudens gebruik hebben gemaakt van de energietoeslag. In dit hoofdstuk vatten we nog een keer samen wat er in Zaanstad bekend is over energiearmoede. Het grootste deel van de tekst is eerder als factsheet Energiearmoede gepubliceerd.²⁶

Energiearmoede

Energiearmoede betekent dat een huishouden een laag inkomen heeft én een hoge energierekening of woont in een slecht geïsoleerd huis. In 2023 publiceerde TNO de schattingen over 2022. In dat jaar stegen de energieprijzen sterk. Gemeenten en rijksoverheid sprongen bij om de energierekening betaalbaar te houden voor huishoudens en bedrijven.

Bijna 9% van Zaanse huishoudens kampt met energiearmoede

In 2022 had 8,8% van de Zaanse huishoudens te maken met energiearmoede. Dat is meer dan in 2020, want toen leefde 7,7% van de Zaanse huishoudens in energiearmoede. Het is ook meer dan gemiddeld in Nederland, waar 6,4% van de huishoudens kampt met energiearmoede. Veel huishoudens hebben last van de hoge energieprijzen, niet alleen de huishoudens met een laag inkomen.

Figuur 19 Energiearmoede per wijk, bron: TNO

Veel energiearmoede in Pelders-Hoornseveld en weinig in Assendelft-Noord

Relatief de meeste huishoudens met energiearmoede wonen in Pelders- en Hoornseveld. In deze wijk heeft bijna 18% van de huishoudens te maken met energiearmoede. Energiearmoede komt veel voor in alle wijken in Zaandam Oost, maar ook in Oud Zandijk (zie kaart). In Assendelft Noord komt energiearmoede het minst vaak voor. Toch heeft in deze wijk nog bijna 3% van de huishoudens er mee te maken. Ook in Zaandam Noord, Westerkoo, en Nieuw West komt energiearmoede relatief weinig voor.

²⁶ [Energiearmoede in 2022 toegenomen \(incijfers.nl\)](https://incijfers.nl)

Energiearmoede sterkst gestegen in Poelenburg en Rooswijk

Poelenburg en in Rooswijk behoren tot de top-3% van de Nederlandse wijken met de sterkste groei van energiearmoede. In Poelenburg steeg het aandeel huishoudens met energiearmoede met bijna 4% in twee jaar. In Rooswijk steeg het percentage huishoudens met energiearmoede met ruim 2%. Stijgingen met 2 en 4% klinken niet als heel veel. Toch betekent het dat in Poelenburg in 2022 een derde meer huishoudens met energiearmoede zijn als in 2020. En er zijn meer dan anderhalf maal zoveel Rooswijkse huishoudens die kampen met energiearmoede als in 2020. Overigens zijn er in Rooswijk nog wel minder huishoudens met energiearmoede dan gemiddeld (bijna 6%). Ook in Kogerveldwijk, Rosmolenwijk en Zaandam Zuid nam energiearmoede snel toe, met stijgingen van 1,4 tot 1,8%. Dat is meer dan twee keer zo snel als in alle Nederlandse wijken. Gemiddeld steeg het percentage huishoudens met energiearmoede in Nederlandse wijken met 0,7%.

Energiearmoede veroorzaakt ook problemen op andere leefgebieden

Energiearmoede is ook een kansengelijkheidsprobleem. Het zijn immers juist huishoudens met lage inkomens die vaak niet in staat zijn om iets te doen aan situatie. Het isoleren van hun woning of het plaatsen van zonnepanelen is voor hen vaak te duur. Of ze huren hun huis en zijn daarom niet in de positie om dat te doen. Het resultaat is dat mensen met lage inkomens worstelen met hoge energiekosten. Mensen met hoge inkomens hebben juist voordeel van lagere kosten, omdat zij hun huis wel kunnen verduurzamen.

Er bestaat ook een relatie tussen energiearmoede en gezondheid. Het rapport Gezondheidskosten en Energiearmoede van TNO toont aan dat er sprake is van extra zorgkosten bij energiearme huishoudens. Jongeren onder de 18 hebben hier het meeste last van. "Voor één specifieke groep vinden we veel hogere extra zorgkosten, en dat is de leeftijdsgroep tot 18 jaar uit de groep energiearme huishoudens in woningen met de slechtste labels (F&G) waar bovendien sprake is van energieonderconsumptie. Deze kinderen en jongeren hebben gemiddeld 24 procentpunt hogere farmaciekosten en 40 procentpunt hogere ziekenhuiskosten dan jongeren uit huishoudens in vergelijkbare woningen maar dan zonder laag inkomen. Binnen de groep energiearme huishoudens zijn de farmacie- en ziekenhuiskosten van kinderen en jongeren tot 18 jaar in een woning waar de verwarming uit of te laag staat respectievelijk gemiddeld 12 procentpunt en 23 procentpunt hoger dan van leeftijdsgenoten in vergelijkbare woningen waar de kachel wel aan staat."²⁷

²⁷ TNO; Rapport Gezondheidskosten en Energiearmoede: een empirische analyse voor Nederland (2023) p.3

5.4 Economie

Aandeel werkenden armen stabiel, maar risico op financiële problemen in Poelenburg groot

Een deel van de werkende inwoners heeft alsnog een laag inkomen. Werkende armen zijn werkenden die met hun inkomen niet boven de 110% van de bijstandsnorm uitkomen. Voor heel Zaanstad is dat 2,4%. Dat betekent dat 2,4% van de werknemers of zelfstandigen tot een minimahuishouden behoort. In sommige wijken ligt dit percentage hoger, met name in Poelenburg. Daar heeft 5,6% van de huishoudens met een inkomen als werkende of zelfstandige een minimuminkomen of lager. Het percentage werkende armen is de afgelopen jaren nauwelijks veranderd. Wederom moeten we hier wel de kanttekening maken dat rondkomen ook afhankelijk is van de uitgaven die een huishouden moet doen. Werkenden die niet in aanmerking komen voor een sociale huurwoning en veel woon- en energielasten hebben kunnen ondanks een goed inkomen toch financieel kwetsbaar zijn.

Tabel 13 Percentage huishoudens per wijk met inkomen uit werk of zelfstanding met inkomen tot 110%, bron: CBS

	% minima huishoudens	Inkomen als werkende of zelfstandige	Aantallen per wijk
Zaanstad totaal	10,4	2,4	2.190
Zaandam Zuid	14,1	3,8	310
Poelenburg	18,8	5,6	310
Pelders/Hoornseveld	18,7	3,6	220
Rosmolenwijk	13,8	3,5	180
Kogerveldwijk	13,1	2,8	80
Zaandam Noord	7,9	1,6	50
Oude Haven	8,6	2,6	60
Zaandam West	8,9	2,6	110
Nieuw West	6,5	1,4	110
Oud Koog a/d Zaan	11,6	2,5	50
Westerkoog	4,5	0,7	20
Oud Zandijk	16,9	2,8	40
Rooswijk	9,1	1,8	60
Wormerveer	11,0	2,7	180
Krommenie Oost	12,6	2,6	100
Krommenie West	7,9	1,6	80
Assendelft Zuid	5,7	1,4	70
Assendelft Noord	3,6	1,0	110
Westzaan	5,4	1,2	30

We weten van werkende armen dat zij lastig te bereiken zijn voor hulp en dat zij bij gelijkblijvende inkomsten vooral veel last hebben van de inflatie van de afgelopen tijd. Daarom hebben we specifiek voor deze groep gekeken naar de groepen die net wat meer dan het Zaans minimum van 110% verdienen. En dan zien we grote verschillen ontstaan. Van de inwoners in Poelenburg die inkomen hebben uit werk of als zelfstandige heeft 10% een inkomen tot 130% van de bijstandsnorm. Dat betekent dat zij bij gelijkblijvende (lage) inkomsten en stijgende kosten snel in de problemen kunnen komen. Ook zijn mensen met een relatief laag fluctuerend inkomen financieel vaak kwetsbaarder, wanneer zij tijdelijk meer hebben verdiend en hierdoor bijvoorbeeld huur- of zorgtoeslag moeten terugbetalen leidt dit snel tot financiële problemen.

Tabel 14 Percentage werkend of zelfstandig tot verschillende inkomensgrenzen, bron: CBS

	Werkend/zelfstandig met inkomen tot 110%	Werkend/zelfstandig met inkomen tot 120%	Werkend/zelfstandig met Inkomen tot 130%
Zaanstad totaal	2,4	3,3	4,3
Zaandam Zuid	3,8	5,2	6,7
Poelenburg	5,6	7,8	9,8
Pelders/Hoornseveld	3,6	5,1	6,9
Rosmolenwijk	3,5	4,4	6
Kogerveldwijk	2,8	4,3	5,3
Zaandam Noord	1,6	2,2	2,8
Oude Haven	2,6	3,3	3,9
Zaandam West	2,6	3,2	4,5
Nieuw West	1,4	2	2,7
Oud Koog a/d Zaan	2,5	3,2	4,6
Westerkoog	0,7	1,4	1,8
Oud Zaandijk	2,8	3,9	5
Rooswijk	1,8	2,2	3,3
Wormerveer	2,7	3,5	4,6
Krommenie Oost	2,6	3,3	4,5
Krommenie West	1,6	2,2	3,4
Assendelft Zuid	1,4	2,1	2,6
Assendelft Noord	1	1,3	1,7
Westzaan	1,2	1,9	2,7

5.5 Verstedelijking

Onder de opgave verstedelijking valt zowel de infrastructuur, het groen en de bewouwde omgeving van woningen en voorzieningen. Alle thema's worden hieronder kort onder de loep genomen.

Vervoersarmoede speelt vooral bij praktisch opgeleiden: minder kansen bij verwerven beter inkomen

Mensen die in armoede leven zijn over het algemeen minder mobiel. Ze hebben minder vervoersmogelijkheden, verplaatsen zich langzamer en hebben een kleiner bereik²⁸.

Huishoudens in de laagste inkomensklasse hebben vaker geen motorvoertuig dan huishoudens in een hogere inkomensklasse. Van de huishoudens met een laag inkomen had 46 procent in 2016 geen motorvoertuig. Daarentegen hadden vrijwel alle huishoudens in de hoogste inkomensklasse een motorvoertuig (CBS,2018d)²⁹.

We zagen eerder al dat van de minimahuishoudens een groter deel een praktisch of laag opleidingsniveau heeft. De *bereikbaarheid van banen* (max. 30 minuten reistijd per fiets/OV) is voor praktisch opgeleiden slechter dan voor andere groepen. In Zaanstreek-Waterland geldt dat 93% van de praktisch opgeleiden en 65% van de middelbaar opgeleiden in Zaanstreek-Waterland op locaties woont met een slechte of matige fiets/OV-bereikbaarheid van werk³⁰.

Lage inkomens vaak groot deel van hun inkomen kwijt aan woon- en energielasten

In het rapport 'De woningmarkt van Zaanstad, analyse van WiMRA2021' door het RIGO (2022) wordt onder andere gekeken naar inkomen en wonen in Zaanstad in 2021. Uit deze rapportage blijkt dat het grootste deel van de huishoudens met een minimum inkomen in een sociale huurwoning wonen, maar dat ook een klein deel een koopwoning bezit. Voor huurder is de huurquote (welk deel van je inkomen ben je kwijt aan huur) een stuk hoger voor huurder met een lager inkomen. Deze huurquote is 30% voor inkomens tot de huurtoeslaggrens (zowel bij corporatie- als alle huurwoningen) en rond de 22% voor hogere inkomens. De koopquote (welk deel van je inkomen ben je kwijt aan de hypotheek) is over het algemeen een stuk lager (15%) maar wel weer hoger voor huishoudens met een laag inkomen (18%) dan voor huishoudens met een hoog inkomen.

Datzelfde patroon zien we ook bij de energielasten, waarover bij de opgave duurzaamheid al schreven. De energiequote (welk deel van je inkomen ben je kwijt aan energielasten) is het hoogst voor bewoners van corporatiewoningen (6,1%) en met name voor de huurders met een inkomen tot de huurtoeslaggrens een stuk hoger (8,2%) dan voor huurders met een hoog inkomen (~3,7%)³¹. Deze cijfers hebben betrekking op 2021 dus geven nog geen inzicht in de energiequota van 2022 of 2023 waarin de energiekosten flink zijn toegenomen.

Samenvattend kunnen we constateren dat bewoners met een laag inkomen vaak een groot deel van hun inkomen kwijt zijn aan huur of hypotheek en vaak een aanzienlijk deel van hun inkomen kwijt zijn aan energielasten.

In wijken met veel minima lagere WOZ-waarde en veel corporatieverhuur

Als we kijken naar een aantal indicatoren over de woningen in de verschillende wijken zien we dat in Zaandam Oost zowel de woningwaarde als het aandeel corporatiewoningen negatief afwijkt van het Zaans gemiddelde. In Zaandam West, Nieuw West, Westerkoog maar met name in Assendelft Noord en Westzaan zien we juist dat er duurder huizen en veel minder corporatiewoningen staan dan gemiddeld in Zaanstad. Dit beeld komt grotendeels overeen met informatie over het aandeel minimahuishoudens per wijk.

²⁸ Meert et al, 2003; Lucas et al., 2016b; Mobiel 21, 2015

²⁹ Bron: [Indicator risico op vervoersarmoede | PBL Planbureau voor de Leefomgeving](#)

³⁰ Bron: Verstedelijgingsstrategie MRA

³¹ Bron: De woningmarkt van Zaanstad, analyse van WiMRA2021' door het RIGO (2022)

	Gemiddelde WOZ- waarde x €1.000	% Koop- woningen	% Huur- woningen totaal	% Huur- woningen in bezit woning- corporatie	% Bouwjaar voor 2000
Zaanstad	281	55	45	37	81
Zaandam Zuid	241	44	56	46	79
Poelenburg	232	33	67	62	93
Pelders- en Hoornseveld	242	38	62	54	94
Rosmolenwijk	248	40	60	53	75
Kogerveldwijk	221	53	46	39	98
Zaandam Noord	294	57	43	35	99
Oude Haven	313	52	48	31	81
Zaandam West	275	62	38	23	88
Nieuw West	315	67	33	23	76
Oud Koog a/d Zaan	251	56	43	35	96
Westerkoog	323	64	36	28	100
Oud Zaandijk	257	49	51	45	98
Rooswijk	291	54	46	45	100
Wormerveer	240	50	50	42	85
Krommenie Oost	244	46	54	45	86
Krommenie West	312	58	42	33	84
Assendelft-Zuid	333	65	35	29	89
Assendelft-Noord	360	78	22	19	15
Westzaan	374	78	22	17	84

Tabel 15 Wijkcijfers stedelijkheid 2021, bron CBS Statline

Nabijheid van voorzieningen overlapt niet met aandeel minima in de wijk

Als we naar de nabijheid van voorzieningen kijken zien we een bijna omgekeerd beeld. Hier springen de wijken uit Zaandam Oost er op veel vlakken juist positief uit en blijven Assendelf en Westzaan achter, daar is de afstand tot bijvoorbeeld een school of een huisartsenpraktijk hoger dan gemiddeld.

Afstand in km tot	Huisartsen- praktijk	Grote supermarkt	Kinderdag- verblijf	School
Zaanstad	0,9	0,7	0,5	0,8
Zaandam Zuid	1	0,5	0,4	0,4
Poelenburg	0,6	0,4	0,5	0,5
Pelders- en Hoornseveld	0,8	0,6	0,4	0,6
Rosmolenwijk	0,5	0,6	0,3	0,7
Kogerveldwijk	0,8	0,8	0,4	0,9
Zaandam Noord	0,7	0,8	0,5	1
Oude Haven	1,2	0,7	0,3	1
Zaandam West	0,8	0,4	0,4	0,8
Nieuw West	1,1	0,6	0,7	1,3
Oud Koog a/d Zaan	0,5	0,5	0,4	0,6
Westerkoog	0,6	0,6	0,6	0,6
Oud Zaandijk	1,3	0,6	0,4	0,8
Rooswijk	0,5	0,6	0,5	0,5
Wormerveer	1,2	0,6	0,8	0,7
Krommenie Oost	0,4	0,5	0,4	0,9
Krommenie West	0,6	0,8	0,7	0,8
Assendelft-Zuid	1,2	0,9	1	1,4
Assendelft-Noord	0,9	0,9	0,5	0,6
Westzaan	1,8	0,7	0,7	1,6

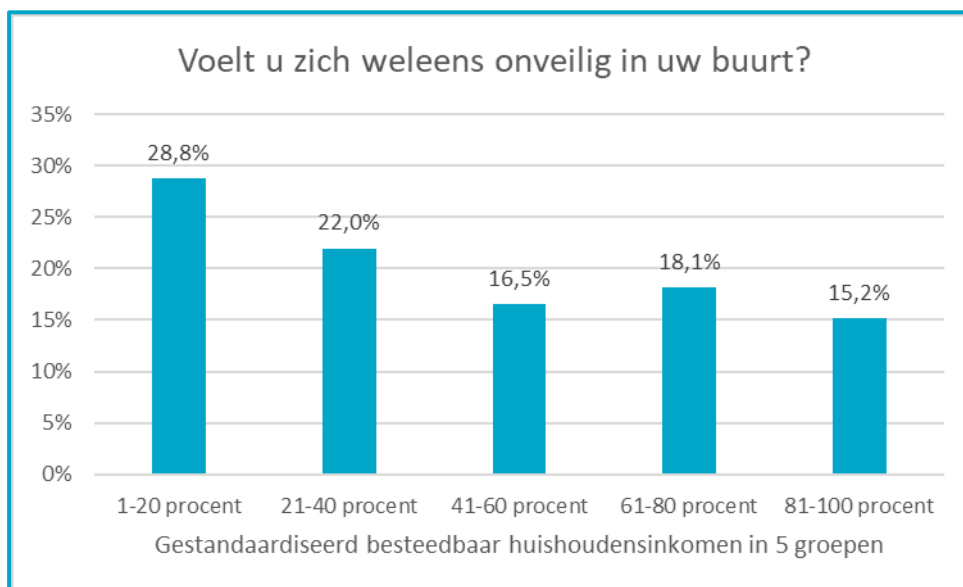
Tabel 16 Wijkcijfers nabijheid voorzieningen 2021, bron: CBS Statline

5.6 Veiligheid

Uit onderzoek van het CBS blijkt dat leven in armoede soms samenhangt met de (ervaren) veiligheid. Het CBS laat zien dat zowel van de verdachten én van de slachtoffers de groep met een laag inkomen groter dan verwacht is. Gekeken naar leeftijd geeft het CBS aan dat jongvolwassenen met een langdurig laag inkomen vaker dan andere groepen verdacht worden van een misdrijf. Ook slachtofferschap komt vaker voor in de lage inkomensgroep. Ten slotte ziet het CBS dat onveiligheidsgevoelens en ervaren buurtoverlast hoger zijn bij lage inkomens³². Naast het onderzoek van het CBS heeft Verwey Jonker onderzoek gedaan naar huiselijk geweld, daaruit blijkt dat bij de helft van de gezinnen waar huiselijk geweld plaats vindt, sprake is van armoede³³. Het inkomen en de omgeving waarin mensen leven hebben dus ook invloed op de veiligheid(sgevoelens).

Inwoners uit de laagste inkomensklasse voelen zich het vaakst onveilig in de buurt

Met behulp van data uit de Veiligheidsmonitor (2021) kunnen we in grote lijnen ook voor Zaanstad bekijken hoe inkomen samenhangt met onveiligheidsgevoelens. Hierbij is geen onderscheid te maken in inkomens tot of boven de bijstandsnorm maar zijn inwoners ingedeeld in 5 inkomensgroepen. In de grafiek hieronder is aangegeven welk deel zich weleens onveilig voelt in de buurt. We zien daarbij dat van de inwoners uit de laagste inkomensgroep zich het vaakst onveilig voelen.

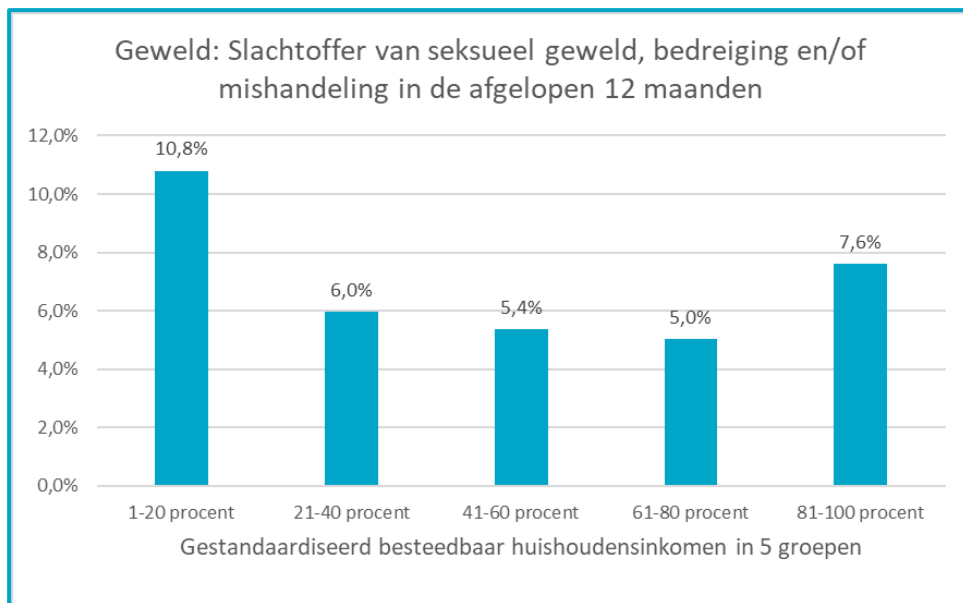
Figuur 20 Onveiligheidsgevoelens naar inkomensgroep, bron: Veiligheidsmonitor 2021, bewerking O&S Zaanstad

Laagste inkomensklassen vaker slachtoffer van geweldsdelicten en vermogensdelicten

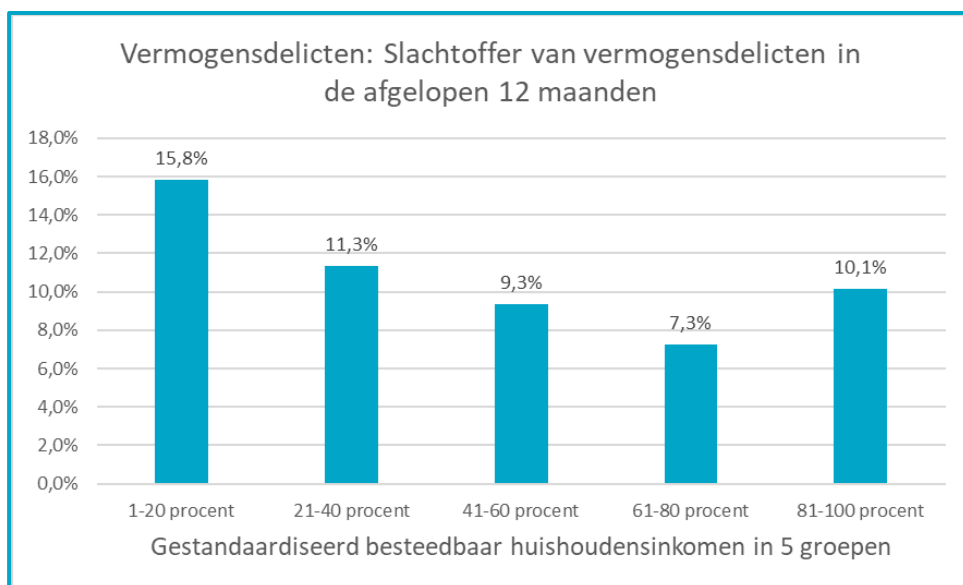
Als we kijken naar slachtofferschap zien we ook in Zaanstad dat de laagste inkomensklassen vaker dan hogere inkomensklassen slachtoffer zijn van geweldsdelicten en vermogensdelicten.

³² [De sociale context van armoede - Armoede en sociale uitsluiting 2019 | CBS](#)

³³ [216037 Werkt aanpak kindermishandeling-2.pdf \(verwey-jonker.nl\)](#)

Figuur 21 Slachtofferschap geweld naar inkomensklassen, bron: Veiligheidsmonitor 2021, bewerking O&S Zaanstad

Figuur 22 Slachtofferschap vermogensdelicten naar inkomensklassen, bron: Veiligheidsmonitor 2021, bewerking O&S Zaanstad

6 Bijlagen

3.1 Aantallen minima(huishoudens) naar hoogte inkomen

	Huishoudens	Inwoners
Tot 110%	7.100	11.650
Tussen 110-120%	2.000	3.350
Tussen 120-130%	1.900	3.350
>130%	57.200	133.250
Onbekend*	1.800	2.900
Totaal	70.000	154.500
* studentenhuishoudens en huishoudens met een onvolledig jaarinkomen		

Figuur 23 bron: CBS bewerking O&S Zaanstad

3.3 Percentage minimahuishoudens naar huishoudtype per wijk

	Totaal	eenpersoons- huishouden	paar zonder kinderen	paar met kinderen	eenouder- gezin	overig huishouden
Zaanstad totaal	10,4	19,1	4,4	3,0	16,7	7,1
Zaandam Zuid	14,1	22,8	5,1	5,0	21,7	7,6
Poelenburg	18,8	26,2	13,8	9,1	30,9	12,3
Pelders/Hoornseveld	18,7	30,5	11,2	6,7	22,8	10,5
Rosmolenwijk	13,8	20,0	4,7	5,8	23,2	14,6
Kogerveldwijk	13,1	19,3	4,5	6,1	21,8	.
Zaandam Noord	7,9	17,0	3,6	1,4	7,4	.
Oude Haven	8,6	15,8	4,4	2,0	7,7	.
Zaandam West	8,9	15,0	4,1	1,7	13,4	.
Nieuw West	6,5	15,5	2,5	1,2	8,8	3,4
Oud Koog a/d Zaan	11,6	21,8	4,5	2,7	14,9	.
Westerkoog	4,5	10,4	2,5	0,7	5,6	.
Oud Zandijk	16,9	30,3	6,4	3,2	12,2	.
Rooswijk	9,1	17,8	3,8	3,6	16,9	.
Wormerveer	11,0	17,8	3,9	3,5	16,6	9,5
Krommenie Oost	12,6	21,4	4,0	1,9	17,6	.
Krommenie West	7,9	14,6	4,3	2,2	17,7	.
Assendelft Zuid	5,7	13,1	1,5	1,0	11,4	.
Assendelft Noord	3,6	10,4	2,5	1,1	6,6	4,2
Westzaan	5,4	14,6	1,5	0,8	7,5	.

3.5 Langdurige minimainkomen per wijk

	Aantal minima langdurig
Zaanstad totaal	3880
Zaandam Zuid	450
Poelenburg	370
Peldersveld	520
Rosmolenwijk	300

Kogerveldwijk	150
Zaandam Noord	140
Oude Haven	90
Zaandam West	140
Nieuw West	190
Oud Koog a/d Zaan	130
Westerkoog	70
Oud Zaandijk	140
Rooswijk	110
Wormerveer	340
Krommenie Oost	310
Krommenie West	190
Assendelft Zuid	100
Assendelft Noord	80
Westzaan	60

4.3.1 Bereik naar inkomensklasse

Let op – percentage bereik bijstand uit deze tabellen komen niet overeen met het absolute gebruik van de bijstand omdat in deze berekeningen andere filtering is gebruikt dan voor het algemene gebruik van de bijstand. Daarom zijn in de tekst alleen indicaties van meer of minder gebruik opgenomen en geen percentages, deze geven niet een exact beeld van het bereik maar een indicatie voor meer/minder gebruik.

de	Bijstand		Energietoeslag	
1 - 89	27%	-9,7%	31%	-30,3%
90 - 99	39%	1,9%	76%	15,4%
100 - 109	45%	7,9%	76%	14,9%
110 - 119			45%	13,2%
120 - 129			30%	-1,9%
130 - 139			20%	-11,3%
Totaal	37%		52%	

4.3.3 Bereik naar leeftijd

Let op – percentage bereik bijstand uit deze tabellen komen niet overeen met het absolute gebruik van de bijstand omdat in deze berekeningen andere filtering is gebruikt dan voor het algemene gebruik van de bijstand. Daarom zijn in de tekst alleen indicaties van meer of minder gebruik opgenomen en geen percentages, deze geven niet een exact beeld van het bereik maar een indicatie voor meer/minder gebruik.

	bijstand		energie 110		energie 110-140	
18 t/m 29	42%	-9%	51%	-17%	26%	-6%
30 t/m 49	53%	1%	68%	-1%	37%	5%
50 t/m 64	59%	8%	77%	9%	50%	19%
65+	8%		64%	-5%	24%	-8%
totaal	40%		68%	0%	32%	0%

4.3.4 Bereik naar herkomst

Let op – percentage bereik bijstand uit deze tabellen komen niet overeen met het absolute gebruik van de bijstand omdat in deze berekeningen andere filtering is gebruikt dan voor het algemene gebruik van de bijstand. Daarom zijn in de tekst alleen indicaties van meer of minder gebruik opgenomen en geen percentages, deze geven niet een exact beeld van het bereik maar een indicatie voor meer/minder gebruik.

	bijstand		energie 110		energie 110-140	
Ned. Antillen, Aruba en Suriname	54%	14%	78%	9%	38%	6%
Marokko	55%	16%	72%	3%	38%	6%
Turkije	35%	-4%	67%	-1%	41%	10%
overig niet-westerse migratieachtergrond	63%	23%	78%	10%	46%	14%
westerse migratieachtergrond	33%	-7%	58%	-11%	24%	-8%
Nederland	31%	-9%	66%	-2%	30%	-2%
totaal	40%	0%	68%	0%	32%	0%

4.3.5 Bereik naar wijk

Let op – percentage bereik bijstand uit deze tabellen komen niet overeen met het absolute gebruik van de bijstand omdat in deze berekeningen andere filtering is gebruikt dan voor het algemene gebruik van de bijstand. Daarom zijn in de tekst alleen indicaties van meer of minder gebruik opgenomen en geen percentages, deze geven niet een exact beeld van het bereik maar een indicatie voor meer/minder gebruik.

	Bijstand	Afwijking va	Energietoe	Afwijking va	Energietoe	Afwijking va
11 Zaandam Zuid	41%	2%	69%	1%	37%	5%
12 Poelenburg	43%	3%	69%	0%	41%	9%
13 Pelders- en Hoornseveld	40%	0%	70%	2%	33%	1%
14 Rosmolenwijk	46%	6%	72%	3%	34%	2%
15 Kogerveldwijk	52%	12%	73%	5%	41%	10%
16 Zaandam Noord	35%	-5%	67%	-2%	28%	-4%
21 Oude Haven	36%	-3%	65%	-3%	31%	-1%
22 Zaandam West	33%	-6%	60%	-8%	24%	-8%
23 Nieuw West	37%	-3%	60%	-9%	27%	-4%
31 Oud Koog a/d Zaan	40%	0%	70%	2%	31%	0%
32 Westerkoog	21%	-19%	69%	1%	26%	-6%
41 Oud Zaandijk	42%	2%	71%	3%	34%	2%
42 Rooswijk	41%	1%	76%	7%	34%	2%
51 Wormerveer	41%	1%	69%	1%	29%	-3%
61 Krommenie Oost	38%	-2%	70%	2%	30%	-1%
62 Krommenie West	39%	-1%	76%	7%	31%	-1%
71 Assendelft-Zuid	29%	-11%	59%	-9%	26%	-6%
72 Assendelft-Noord	35%	-5%	56%	-13%	32%	0%
81 Westzaan	34%	-6%	54%	-14%	20%	-12%
Totaal	40%	0%	68%	0%	32%	0%

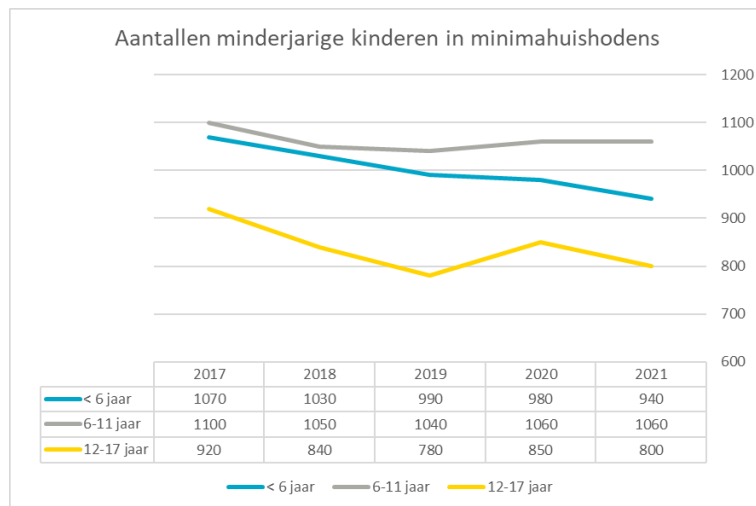
4.3.6 Bereik naar huishoudtype

Let op – percentage bereik bijstand uit deze tabellen komen niet overeen met het absolute gebruik van de bijstand omdat in deze berekeningen andere filtering is gebruikt dan voor het algemene gebruik van de bijstand. Daarom zijn in de tekst alleen indicaties van meer of minder gebruik opgenomen en geen percentages, deze geven niet een exact beeld van het bereik maar een indicatie voor meer/minder gebruik.

	bijstand		energie 110		energie 110-140	
eenpersoonshuishouden	37%	-2%	70%	2%	28%	-4%
paar zonder kind	18%	-22%	57%	-11%	29%	-3%
paar met kind	51%	11%	53%	-15%	32%	0%
eenouder huishouden	58%	18%	78%	10%	50%	19%
totaal	40%		69%		32%	

5.1 Kansengelijkheid

Kinderen in minimahuishoudens naar leeftijd

Kinderen in minimahuishoudens naar leeftijd per wijk

	totaal huis- houdens	w.o. aantal kinderen naar leeftijd in meerpersoonhuishoudens (zonder andere(en))					
		jonger dan 6 jaar	6-11 jaar	12-17 jaar	totaal minderjarige kinderen	18 jaar en ouder	totaal
Zaanstad totaal	10,4	9,7	10,8	7,8	9,4	2,0	7,0
Zaandam Zuid	14,1	14,2	16,8	15,1	15,1	3,0	11,8
Poelenburg	18,8	20,8	23,5	19,3	21,2	5,6	16,4
Pelders/Hoornseveld	18,7	15,6	20,2	14,6	16,9	3,7	12,6
Rosmolenwijk	13,8	17,0	20,2	17,8	18,3	4,4	13,9
Kogerveldwijk	13,1	16,2	19,6	12,6	16,1	3,5	12,1
Zaandam Noord	7,9	3,1	6,3	4,1	4,5	0,0	2,9
Oude Haven	8,6	6,4	7,4	1,9	4,9	0,0	3,2
Zaandam West	8,9	8,6	7,3	4,4	6,7	1,6	5,1
Nieuw West	6,5	4,1	4,5	2,8	3,6	0,7	2,7
Oud Koog a/d Zaan	11,6	9,1	10,1	7,6	8,9	1,2	6,5
Westerkoog	4,5	3,4	2,7	2,6	2,4	0,8	1,8
Oud Zaandijk	16,9	9,8	7,1	3,0	6,5	2,1	5,0
Rooswijk	9,1	11,7	15,6	10,3	12,4	1,4	7,8
Wormerveer	11,0	11,9	12,6	8,1	10,6	2,2	7,9
Krommenie Oost	12,6	9,1	9,6	7,4	9,1	2,5	6,7
Krommenie West	7,9	11,8	11,0	6,7	9,2	1,1	6,4
Assendelft Zuid	5,7	4,9	4,5	3,1	4,1	1,3	3,1
Assendelft Noord	3,6	2,2	2,7	2,1	2,4	1,0	2,0
Westzaan	5,4	4,0	0,0	3,4	2,6	1,1	2,0

Trend % minderjarige kinderen in minimahuishoudens per wijk

	2021	2020	2019	2018	2017
Zaansstad totaal	9,4	9,7	9,4	9,6	10,2
Zaandam Zuid	15,1	14,9	14,1	15,0	14,9
Poelenburg	21,2	22,4	24,0	25,5	28,4
Pelders/Hoornseveld	16,9	18,4	17,2	16,8	20,7
Rosmolenwijk	18,3	18,7	19,0	18,7	18,1
Kogerveldwijk	16,1	16,2	17,3	17,9	19,8
Zaandam Noord	4,5	5,1	4,5	4,1	3,6
Oude Haven	4,9	7,0	4,7	3,9	5,2
Zaandam West	6,7	6,0	4,8	4,6	5,0
Nieuw West	3,6	4,2	3,9	4,1	2,9
Oud Koog a/d Zaan	8,9	8,2	7,6	7,2	7,6
Westerkoog	2,4	2,3	1,9	1,4	2,4
Oud Zaandijk	6,5	5,3	6,0	8,3	7,9
Rooswijk	12,4	10,2	8,9	10,6	8,0
Wormerveer	10,6	11,5	11,5	12,3	11,5
Krommenie Oost	9,1	10,8	11,9	9,9	12,1
Krommenie West	9,2	9,5	9,0	8,4	9,4
Assendelft Zuid	4,1	4,3	3,6	4,0	5,0
Assendelft Noord	2,4	2,6	2,3	2,8	3,4
Westzaan	2,6	2,6	2,0	1,9	3,1

Figuur trend percentage minderjarige kinderen in minimahuishoudens per wijk

